

R U N A.

En Skrift

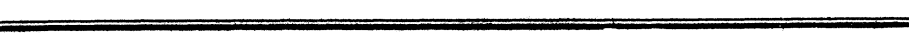
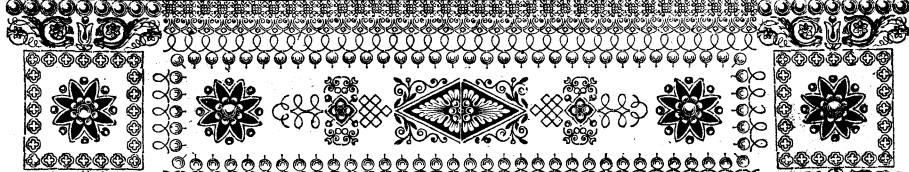
FÖR

FÄDERNESLANDETS FORNVÄNNER,

UTGIFVEN AF

Richard Dybeck.

Andra Häftet.

R U N A.

En Skrift

FÖR

FÄDERNESLANDETS FÖRNVÄNNER,

utgifven

AF

RICHARD DYBECK.

—>>> 000 <<<—
Andra Häftet.

—>>> 000 <<<—
STOCKHOLM, 1842.
Hos C. E. FRITZE.

Läsare!

Förevarande andra häftet af Runa hade, enligt utgifvarens i första häftet gifna löfte, bordt redan i förlidna Junii månad kommit allmänheten tillhanda. — Om, såsom utg. förmodar, man icke gifvit akt på löftet, mindre motsett dess uppfyllande, är det likväl brutet, och förhållandet kräfver förklaring.

En ungdoms-oförsigtighet lade i Mars månad utg. på sjuksängen, och då han uppstod frisk, var tiden inne att skriva — icke med penna på papper — men med plog på åker. Ovanan vid denna tyngre sysselsättning hade den menliga följden, att han, efter verkställd vårsåning, åter måste intaga sjukbädden. Då utg. derefter, i Junii månad tillfrisknad, såg de besädda fälten i härlig grönska — en anblick, hvars behag endast landtmanen fullt känner — uppstod hos honom tanken, att med allvar taga vid dagakarls-yrket, helst äfven utgifvarens omständigheter sådant yrkade, eller att åtminstone ingå i den föreslagna nykterhetsföreningen i afseende på författarskap. — Det var en afton i sagda Junii månad. Från ett svedjeland vid den Lägenhet, han brukar, hade utg. med yxa på axeln anländt till en med buskar beväxt höjd i närheten af hans boning. Tröttheten manade till rast, och han tog plats på en mossbelupen håll. Han hade icke länge setat här, då en tätt invid befintlig stensättning ådrog sig hans uppmärksamhet*). — Det gick nu så, att, sedan de påföljande dagarna äfven andra minnesmärken i närheten upptäckts, dagakarlskapet tills vidare fick stå tillbaka; och var det icke långt derefter, som de första arken af närvarande häftet lemnades till tryckning.

Till fortsättande af det påbegynta verket uppmanades utg. äfven af ofvannämnda gifna löftet, hvilket, ehuru i ett afseende brutet, icke borde lemnas alldeles ouppfyllt; af åtrå att åstadkomma något helt; ej mindre än äfven af erhållen uppmuntran i afseende å företaget från det håll, der numera nitälskan för fornsvenska minnens helgd oegennyttigast och derföre skönast lefver.

Enligt hvad utg. förklarar sig hoppas (ett hopp, grundadt på opröfvade krafter), skulle, serdeles i afseende å föredraget, hans Runabok mer och mer vinna i ofelbarhet. Närvarande häfte skall ådagalägga, att sådant ännu icke skett. Det har befastat hos utg. öfvertygelsen, att det icke eller kan ske. Han tillskrifver detta en medfödd leda vid skriftställereri. Från späda barndomen drog han ock alltid heldre till skogs än till boks;

*) Denna stensättning finnes aftecknad på Tab. IV. fig. 5. Jemf. sid. 8.

och då han ännu ett barn stod och beundrade fosterbygdens "natt-omhöljda" borgar, lyssnade till vallhjone-sångerna, af hvilka han inhemtade rätt många af en oförgätlig, nu hädangången, moder, tänkte han väl på ingen ting mindre, än att derom skrifva prosa eller dålig poesi. — Först efter Herr Capit. GERSS' antiquariska besök i orten vid år 1829 föll det utg. in att anteckna hvad han redan länge bemärkt. Här var dock ännu icke fråga om mätningar, jemförelser, gissningar o. d. Anteckningarna, hvilka ännu finnas i förvar, äro intet annat än målningar — sväfvande utkast, de der tydligen röja, att utg. icke är född till skriftställare, lika visst, som de två utkomna häftena af hans Skrift, att han icke kan, eller åtminstone numera icke gitter lära sig konsten.

Det vore i sin ordning att de uti en i 5:te H. af Tidskr. Frey intagen anmälan af 1:sta H. utaf Runa framställda anmärkningar med några ord bemöttes. Men som utg. är sinnad, att i 4 H. af sin bok införa en afhandling, serskildt egnad åt upplysningar, tillägg, m. m., finner ett genmäle i afseende å annärkningarna, så vidt de angå sak, der en lämpligare plats. Hvad i detta hänseende emot Skriften blifvit yttradt skall der punkt för punkt besvaras.

De i öfrigt i Runa framställda åsigterna och deras sammanhang med de ämnen, åt hvilka Skriften egentligen egnar sig, lära mindre påkalla redogörelse. Det säger utg. att hvar han finner uttalade yttranden och önsknings rörande vår folkpoesi och andra muntliga öfverlemningar hos allmogen, äfvensom i afseende å Sveriges forntid i allmänhet — så stora, sköna och ädla, som de, hvilka icke sällan förekommit i så väl *Aj-tonbladet* *), som i *Dagligt Allehanda*, skall han med förtjusning erkänna dem.

Tredje häftet af Runa är till någon del redan utarbetadt. Det bör kunna i början af nästa år lemnas i allmänhetens händer. Sedan nemligen Bokhandlaren Herr C. E. Fritze, dertill ledd endast af kärlek för vetenskapen, öfvertagit förlaget af verket, kan utg., åtminstone i någon mohn betryggad i afseende å de med forskningen förenade kostnader, tills vidare fortsätta sitt verk.

För de bidrag utg. haft äran af åtskillige fornälskare emottaga hembäres dem, en varm tacksägelse. Hvad deraf nu icke kunnat meddelas, skall i kommande häften inflyta. Ytterligare bidrag för Runa emottagas med tacksamhet, och komma utg. tillhanda, om de ställas till utgifvaren af Runa. Stockholm.

Stockholm i November 1842.

Utgifvaren.

*) Jemf. Frey, H. 5 sid. 196.

Antiquariska Utvandringar i Westmanland.

2.

En köpare utsigt, än den, hvilken erbjuder sig från de norra höjderna vid Korslöth, äger icke Westmanland.

I en koja i vestra dalslutningen bor (1830) en inhysing. Den gamle heter Back-Pelle. Han har åtskilligt att förtälja om bergen och skogarna i trakten. Vi lyssna.

"Från borgberget höres, vissa nätter, ett starkt dån eller skrammel, hvilket är ett tecken dertill att jättarna blifvit gramse. När en stund förgått, ses vanligen en vagn, i hvilken sitter en gubbe, dragen af *eldfrustande hästar*, gå upp ur muren mot himmelen, och det i en sådan *höj*, att närstående träd och stenar komma i rörelse. Härpå följer merändels en häftig blåst och ofta nog äfven väderskifte. Händer det, att, vid ett sådant tillfälle, någon befinner sig inom ringmuren, varsnar han, i en vid östra muren varande fördjupning, *slocknande lågor*, hvilka uppkasta ur jorden brutna pilspetsar. Det är icke rådligt att komma vid dem" *).

"En man befann sig vid midnattstimma i borgen, dit han medfört under bältet en psalmbok, och bar han i handen en stake med ljus samt en slant. Mannen, som satt på en sten, lade penningen på marken, samt ställde staken med ljuset derpå. Knappt hade han så gjort förr än ljuset tändes af sig sjelft. En liten gubbe, bärande på ryggen en kista, framkom ur skogen, närmade sig mannen och frågade: "hvad bränner du?" svar: "jag bränner på mitt gods." Nu föll kistan ner på marken; locket for upp och yppade en mängd skinande guldstycken. Frågan och svaret upprepades, hvarunder mannens bälte lossnade; och när tredje gången samtalet återtog, for boken från mannen och i kistan. Gubben försvann. Men mannen förmådde icke röra sig af stället förr än solen gått upp, då han tog kistan på sin rygg och begaf sig hem" **).

*) Samma syn säges vara sedd äfven i Sura borg uti Snäfringe härad. Härom framdeles.

***) Berättelsen är i det närmaste ordagrant återgifven. Att den utgör endast strödda stycken af en fullständigare sägen, inses lätt. Vi hafva i Södermanland upptecknat en likartad sägen, hvilken här må få plats.

Slumnäs heter en smal landsträcka mellan sjön Öringen och Erstaviken af Saltsjön i Svartlösa härad. Trakten är skön och rik på fornminnen, särdeles skepssättningar. — Så säges, att, aftontid, en man gick i skogen vid Slumnäs och högg ved, hvarvid

Norr ut i den så kallade Wahlsta-åsen, en tät furuskog, blifva, nattetid, vägfärande icke sällan hindrade i deras färd af qvistar, hvilka från träden nedkastas på dragarna och åkdonen, då de förra alltid stanna och begynna skälfa, samt de sednare komma i olag. Man kan när sådant händer vara säker att hafva råkat för *klånk*, osynliga andar, de der vilja människorna allt ondt. Det är dessa, som bergtagna folk. Den bergtagne glömmar allt. *Men kommer han väl på ett Guds ord*, ha de icke mer makt med honom. Eljest kunna resenärer fria sig från otyget derigenom, att de rista kors på selstickorna *).

"I samma skog höres, likaledes under nätterna, helst höstetid, ett ohyggligt skrän, liknande ett barns jemma, och urskiljes deraf, vid lugnt väder, någon gång följande:

Bena långa, gropa trånger,
Natta långer, liten svånger **).
Hu—u—u.

Detta är gästen, ett mordadt barns själ, som sålunda qvider efter ro; och må väl den jemmern gå den skyldige till hjertat! Sällan får man syn på gästen. Han har utseendet af en liten ljus im-tapp, hänger på grenarna, samt far af och an för vädret ***)”

Gubben bad oss ursäktas snacket. Vi tackade honom och skiljdes.

Korslöthedalen har en stark växtlighet, härrörande till stor del af den gyttja, hvilken vårflödet årligen afsatt. På 1750-talet skall i den på botten af ån befintliga dyen funnits äkta perlor, inneslutna i små ljusröda snäckor. Vi borga icke för uppgiftens äkthet.

En skral gångväg leder vester ut till Krejsta (Kräggesta) by i Malma Socken och vidare till Malma ås, en knapp fjerdingväg från Korslöth. En man,

han blef varse, icke långt ifrån sig, en gubbe, hvilken med en stake rörde i en bredvid honom på marken stående gryta. Mannen, som menade att han fått syn på en jätte, hvilken *burit upp att sola gull*, hemtade hemifrån en annan gryta, i hvilken han lade *jernskräp*, och begynte, icke långt ifrån jätten, att med yxskafvet röra i densamma. Jätten sade till mannen: "hvad rör du på?" svar: "jag bränner på mitt gull." "Intet illa gull! jag har det välkare" ¹⁾). Mannen följde nu jätten; och fick han icke väl ögonen på klara guldet i dennes gryta, förr än han kastade sin yxa i grytan. Jätten försvann. Mannen lät till påföljande dagen yxan ligga i grytan, och blef så ägare till både guld och gryta". (Efter berättelse af tjänstegossen Kleofas i Lindahl, Tyresö Socken.)

*) Ordet klånk uttalas i Calmare län *krankt*, och betecknar der spöke i allmänhet. Se Crælii Beskr. p. 407. Af Ihres Glossarium och Dial. Lex. inhentas, att det, under enahanda betydelse, förekommer äfven i Upland. — I Dingtuna Socken af Westmanland talas mycket om Klånk. De sägas tillhålla i en hage härstädes med namnet Sved. I samma hage är en mängd minnesmärken. Vi blifva framdeles i tillfälle att härom vidare tala.

**) Svånger = hungrig. Isl. svångr. Nord-Färö: svong. Jmfr. Björn. Hald. Isl. Lex. och C. Molbechs Nord. Tidskr. B. I. sid. 560, samt Lyngbyes *Færøiske Qvæder*.

***) Vi hafve tillföre, H. I, sid. 10, nämnt ett annat slag af dessa andar. Af den här ofvan anförda sägnen hade vi redan före besöket vid Korslöth en föga skiljaktig upp-teckning efter berättelse af Inhysets-hjonet Anna Persdotter på Arla ägor i Odensvi Socken. Äfven hon hänförde den till Wahlsta-åsen.

¹⁾ *Välken* = god, bra; *välkare*, bättre. Westm. och Södermanl.

murare till yrket, sällade sig till oss och förtäljde på äkta vestmanländska att, från långliga tider tillbaka, hela trakten varit *förtrollad*. att, nästan årligen, en *hvitklädd fru* ses vandra öfver kringliggande gården, och att, hvar hon framgår, föga säd skall växa *). I en *backe*, tätt invid hans boning, den vi sågo på något afstånd, hade han funnit gamla *kruk-kärl* jemte kol, aska och ben.

Malma ås säges tillkommit på det sättet, att, i fordna dagar, en jätteqvinna under sin vandring söder ut tappat en del af den sand, hvilken hon vid tillfället burit i förklädet. Samma sägen är fästad vid nästan alla betydligare åsar i landet **).

Norr ut i Malma Socken mellan det så kallade Jätteberget och Pirkmåsen finnes en icke betydlig, af skog öfverväxt, borg. Folket säger att den är uppförd af jättar, hvilka skola ligga begrafna under sjelfva berget. Att de likväl aldrig få någon ro skall finnas deraf, att hela berget understundom *lyfter på sig*. Inom murarna är *ett starkt rådande*. Under det att vi granskade fornlemningen, funno vi i ett snar inom ringmuren ett mindre omslag af papper, hvilket fanns innehålla naglar, hårlockar, skafvet guld, knappålar m. m. Vi utbådo oss af vår följeslagare upplysning rörande fyndet; men denne teg. Dylika omslag med deras innehåll sakna dock icke betydelse. De tros nemligen innefatta allt det onda, som träffat den person, för hvars räkning de utkastats.

"I Malma Socken finnas ännu gamla käringar, som äro flitiga Elfva-dyrkare och offerare; ehuru numera i allsköns hemlighet." Flere så kallade elfvarnar förekomma i trakten. Vi vilja här anföra några få drag af vidskepelse hos folket i denna och kringliggande socknar.

Då vid brygd af dricksle någon främmande inträder, försummas icke att sticka en brand i bryggpannan, på det att icke *ondt må komma öfver brygden*.

När någon blir häftigt sjuk (*råkar för ondt*), kastas det linne, i hvilket den sjuke är klädd, på elden, att med detsamma det onda må förgå. I de norra trakterna, såsom i Gunilbo Socken, har man haft för sed att vid förbränningen säga: *väll ve!* —

Intill sednare tider var i skogsbygden icke ovanligt, att, då en mila antändes, för lyckosam kolning, lossa så kalladt *trollskott*, hvilket verkställdes sålunda, att sedan man på en jordfast, helst flat, sten gjutit något vatten, ett glödande kol af det först antända trädet lades i vattnet på stenen, hvarefter kolaren, medelst ett väldigt slag derpå med yxhammaren, åstadkom knallen, under yttrande: *så skjuter man trollen!* ***).

*) Vi sökte hos andra personer i trakten förgäfvos bekräftelse på denna uppgift.

**) Om jätteqvinna förtäljes på olika ställen, att de kunnat förvara i sina förkläden hela byggnader, skepp, kreatur o. s. v. — "Jätten låg på sitt yttersta. Jätteqvinna gick ute på marken, hvar hon råkade en man, som plöjde åker. Tog så både mannen, plogen och de förspända oxarna i sitt förkläde, inbar dem i berget till den döende jätten och sade: "ser du far hva'n tingestar (små ting) jag hittade på marken!" Jätten koxade upp och genmälte: "Låt du dem vara! det är dessa som skola komma efter oss; det är dessa som skola bruka åkeru efter oss." — (Uppt. efter berättelse af hustru M. Henriksson på Kumla ägor Tyresö Sn. Sotholms Hd. Södermanl.)

***) Efter uppgift af Bonden Lars Larsson i Thorsmåsen Odensvi Socken.

Grau talar om *en rund borg* mellan Åsby och Myra i Malma socken, på sidorna om hvilken borg "fyra smärre borgar varit anlagde." Vi eftersökte den märkliga fornlemningen förgäfvos, och tviffla således med flere kännare af trakten, att en sådan här någonsin tillvarit. På åsen, midt för sistnämnda i sänkingen belägna by, förekomma åtskilliga stensättningar och ättekullar, såsom ock på de flesta kringliggande höjderna. "Söder om Holmsmalma by finnes på den jemna ängen en, 1½ aln hög, ättekulle, emot ån belägen, hvilken 1834 öppnades, hvarvid i ett stenrör påträffades några förbrända ben. Högen har sin största märkvärdighet deraf, att den ligger på den särdeles jemna slätt (sänkning), som allt ifrån Holmsmalma (straxt nedanför Malma kyrka) sträcker sig till Mälaren, och som fordom troligen varit öfverfluten af vatten, hvarföre högen synes höra till de allra yngsta" *). Rörande dessa minnesmärken har allmogon intet att förtälja. Vi förfoge oss således söder ut till kyrkan, belägen på en flackare del af åsen, hvilken dock äfven här har sin vanliga höjd.

Malma kyrka, till större delen uppförd af gråsten, är otvivelaktigt en af de äldsta i orten. Man förmodar att hon blifvit byggd i 11:te århundradet. Dock saknades redan i Biskop Rudbecks tid all bestämdare underrättelse härom. En sägen förmäler att "en jätte skall från Korslöthe borg, eller något af de andra bergen i grannskapet, hafva slungat en ofantlig sten, i afsigt att dermed förstöra Malma kyrka; men att stenen icke hunnit längre än till Skästa, der (öster om byn) den ännu ligger." Kyrkan röjer, både till sitt yttre och inre, medeltiden. Hvalf och väggar, på hvilka skildringar ur den H. Skrift sägas fordom varit anbringade, äro numera hvitlimmade. Här finnas åtskilliga oljefärgstafvor, bland hvilka några, föreställande Bebadelsen (målad på träd), Uppståndelsen och Dopet, synas vara af värde. De äro, jemte ännu en, hvilken föreställer Jungfru Maria med Barnet **) (en af de aldraskönaste vi sett) och som fått sin plats öfver dörren i den trånga och mörka sakristian, alla, på 1730-talet, skänkta till kyrkan. Gifvarens namn är okänt. I öfrigt förvaras här flere gamla handlingar, äfvensom i nedre tornrummet några bilder af ek, utaf hvilka en föreställer St. Görän på draken. — Bland P. Thams samlade runeristningar förekommer en, som uppgifves hafva tillhört en klocka i Malma. Den läsliga delen deraf finnes sålunda anförd: *Ave Maria Jesus* — — —. Vi äro icke i tillfälle att om denna run-inskrift meddela närmare efterrättelse ***).

Man har, med anledning af den för länge sedan förlagda och nu mera borttagna östra kyrkogårdsporens byggnadssätt, äfvensom utaf "teckn af stenslagda gator" "straxt nordan om kyrkan," velat draga den slutsats, som skulle i fordna dagar Köping stad sträckt sig hit, samt Strö med sin ansenliga ättehöj (hvarom framdeles) "varit Konungasätet, hvilket legat midt uti staden emellan Malma nuvarande kyrka och staden, på lika sätt, som den gamle Konungs-

*) Meddeladt af Ph. Mag. H:r Maurits Barkén, hos hvilken förf. står i förbindelse för talrika upplysningar rörande ortens minnen.

**) Taflan synes höra till den Venetianska skolan.

***) Run-urkunder af Liljegren N:o 1980. Äfven en af Odensvi kyrkas klockor har, enligt hvad en sednare inskrift utvisat, varit *kledd i runodrecht*. Märkligt är att orten, eljest så rik på fornlemningar, nästan alldeles saknar runstenar.

gården i gamla Upsala var belägen midt uti Upsala öde eller det fordna Upsala, och Upsala stad der omkring sedan var byggd." — Gissningen — en gengångare från 1600-talet — tillhör — icke Rudbeck — utan Hallman och Grau. Utom annat strider häremot traktens beskaffenhet, hvilken på båda sidor om Malma ås, som sträcker sig mellan Malma och Köping, bildar sänkningar, de der, såsom vanligt, helt och hållet sakna minnesmärken. Stensättningen, af hvilken några få tecken ännu äro till, synes vara ganska gammal och har måhända utgjort golfvet till någon byggnad. Flere sådana finnas norr ut på åsen; alla saknade bestämd skapnad eller omkrets.

Söder ut ligger den vidsträckta slätt, på hvilken Köpings stad är belägen. Vi hålla oss ännu vid skogen och drage vester ut genom en däldig trakt — rik på grafminnen *), till Hedströmmen, hvilken vi öfvergå vid Lyftinge qvarn i Bro socken, omkring en half mil från Malma.

Härintill sträcka sig Dömsta och Bolstre byars ägor. På sluttningen emot strömmen, mellan denna och sistnämnde by, förekomma några ätthögar. Backstugusittaren Erik Person berättar sig hafva för omkring 20 år sedan, vid upptagandet af ett potatesland, härstädes funnit tvenne förrostade svärd, hvardera tre kvarter långt, tveäggade samt försedda med tvär-jern. Fyndet har förkommit. Erik Persson håller före att de legat i jorden allt sedan Bolstre- och Korslöthe-Konungarna här drabbade tillsammans, då den sistnämnde skall blifvit jagad i den förbiflytande strömmen, uti hvilken han ock satt lifvet till vid en sten, som ännu utvisas. Tilläggande i öfrigt Erik Persson, att han icke velat förvara det funna stridstyget, emedan han ansett det kunna *välla ondt i huset*. En resande (Herr Majoren Gerss) skall för omkring 12 år sedan erhållit samma efterrättelse.

Elin, en blekblommande sextonårig flicka, ledsagade oss (den 20 Maj 1839) från byn genom starrbeväxta flyn, svan eller sättror till en vester ut, omkring en half fjerdingväg från Bolstre, belägen skogig klipphöjd. Bolstre borg är uppförd på denna klippa.

Den äldsta oss kända efterrättelse rörande fästet, från år 1667**), är af följande lydelse: "Wijdh Bolstre byy ähr en stoor stenhögh, som kallas Bolstre borgh; then hafva vij — — mätt; ähr ifrån roten på then sijdan som vänder sigh ifrån byyn, in til thes högd 25 alnar och är i samma steenhög för några åhr sedan funnit ett kopparsvärd." Grau och Rhyzelius hafva slösat loford på anläggningen, hvilken sannolikt ingen af dem sett.

Bergshöjden, hvilken är temligen obetydlig, omgifves af murar egentligen blott på norra och östra sidorna; dock så att den östra kretsiga muren, genom hvilkens södra del, der den bildar en tvär krok, ingången löper, i nordost utgår från bergets fot och i söder åter möter den, samt sålunda omfattar en jemnare vidd af höjdens långsträcktare sluttning på denna sidan. Muren, hvilken synes vara vid ingången fullkomligt bibehållen och i detta hänseendet förtjenar

*) På Kapellansgårdens (Flyänge) ägor härstädes förekomma minst 20 ättekullar.

**) Undertecknad af Olaus Joh. Rettvicensis och förvarad i Kongl. Bibliotheket i Stockholm.

uppmärksamhet, äger likväl blott omkring 2½ alnars lodrät höjd och nästan enahanda bredd. Mellan de större, oftast på flatsidorna lagda, stenarna äro smärre skärfvor inkilade. Bergets höjd inom muren öfverstiger betydligen dennes. I öfrigt skiljer sig icke anläggningen från andra sådana i orten.

Elin hade, under det vi lånade grannsigtiga ögon till minnesmärket, tagit plats i den mjuka, klargröna björnmossan. En täck varelse! — Så föllo våra ord till henne: "tror du att gastar finnas?" svar: "när jag ä' rädder." "Skulle du våga dröja här allena en natt?" "Neej — — intä ä' ja rädder för skoga — men hännaser — — fölle greäte ja håller."

De berättelser om trakten, hvilka vi förut anfört, upprepades och flere lades dertill.

"En qväll för långliga tider tillbakas begaf sig en flicka hit till borgen för att leta efter mor sins lamm, som gått vill. Det var just i skymningen då hon kom hit. Hon hade icke väl trädt öfver muren när en käring, klädd i röd kjortel och grått hucklä', framkom ur ett snar emot henne, bärande en tillsluten ask, den hon bad flickan förvara, medan hon sjelf, såsom hon föregaf, bjöde gäster till sin dotters bröllop. Man kan tänka hur rädder flickan blef! Hon vågade icke säga ett ord, utan mottog asken och satte sig på en sten, hvarefter käringen gick sin väg. Emedlertid hade en fogel tagit plats i ett närstående träd och började qvittra. Flickan såg upp efter fogeln, som, i det han, här af skrämnd, bortflög, nedsläppte ur sin näbb några strån, de der *kommo* att falla i kors öfver hvarandra på locket till asken, hvilken straxt öppnade sig och fanns innehålla en brudkrona af skinande guld jemte andra kostbara saker, med hvilka flickan, sedan hon både länge och väl förgäfves väntat på käringen, återvände hem. Flickan vardt nu riker. Men det gick så med kronan, att ingen brud ville bära henne så grann hon var, och fingo således både krona och smycken en längre tid ligga orörda till dess ändteligen alltsammans återbars till borgen, samt nedgrofs i jorden. Nu ligger det der det ligger*).

Vidare kom talet på gästen, hvilken sades nattetid här låta höra sig. "Den, hvilken då är ute och icke har hos sig *flög-runn***) att tugga på, eller i hast kan åstadkomma *gnid-eld*, må se sig väl före att icke blifva där rad eller oförmögen att röra sig af fläcken. Icke sällan visar sig här äfven en käring, erbjudande en tvenne ägg, dem hon merändels bär i ett gro-blad***). Tager man dem emot, har man väl en lycka att vänta sig, men ovilkorligen äfven en olycka, hvarföre det är bäst att tiga och vända henne ryggen."

Det led till solnedgången då flickan förmåddes sjunga några gammaldags visor, dem hon lärt af sin mormor, hvars man, i lifstiden, varit kyrkovärd i Bro. Vi beundrade det friska och uttrycksfulla i föredraget. Det sanna. Uppfattade, upptecknade. Och vi hörde icke en skönare sång, än hennes älsklings-

*) En något afvikande sägen anföres af Fernow i dess beskrifning om Wermland, sidd. 349—350.

**) Små, i bergskrefvor förekommande, rönn-telningar (*Sorbus aucuparia*), uppväxte af frön, dem foglar kringspridt.

***) *Plantago major*. Örtens nytta i yttre åkommor är väl känd af allmogen.

visa, ett litet täckt kärleksstycke med omqvädet: *blom blommeri blomma* *). Endast på en sådan grund växer ett sådant blomster. Endast i skogarna bland villande bergen andas ännu en sådan sång,

— — — — — old and plain;
 — — — — —
 And dallies with the innocence of love,
 Like the old age.

(Shakespeare).

I östra slutningen mot Hedströmmen, till hvilken vi nu återvände, ligger Julberga och i söder, å en på något afstånd från strömmen löpande höjdsträckning, Frosta by i Köping socken. De här förekommande minnesmärken förtjena en särdeles uppmärksamhet. Sjelfva bynamnet talar för sin ålder. Vi finna på höjden, slutningarna och närmast deromkring en myckenhet mindre, merändels med fotkedjor försedda, ättekullar samt öppna och fyllda kretsar. Högst upp på jordsträckningen är en krets af sammanlagda klumpstenar af 20 alnars tvärdrag, i hvars midt står en ojemn, nästan spetsig, sten af fem alnars höjd. Kretsen innehåller dessutom strödda mindre stenar. Vid minnesmärket är den sägen fästad, att, i fordna dagar och någon gång ännu, man sett och ser en galt vandra kring midtstenen i kretsen, och att man ibland hör djuret derunder framgrymta:

Sve, sve rygga-börst,
 Vill du få i läa först **).

På föga afstånd från kretsen är en mindre sådan, äfvensom flere vid grundvalarna till byns uthus. Nästan alla öppna kretsar utmärka sig här derigenom att en af kretsstenarna är flerdubbelt större än de öfriga.

På vår fråga till en af byamännen om här finnes någon jättegaf, genmältes: "ja, väl två." — Den i *södra vreten*, som först visades oss, är en vanlig, väl bibehållen, kiludd, omgifven af nästan oräkneliga grafkretsar och några smärre bautastenar. Den andra, belägen i *stora gärdet*, sydost från byn, äfven

*) Visan lärer med förändrade omqvädet: *brum brummeri brumma*, i någon landsort sjungas till en lek. Af Tidskr. Urda inhemtas, att gamla norska ordet *brumma* betyder sjunga. — Vi äga af den här ofvan nämnda visan en föga afvikande förändring, upptecknad efter sång af Ingrid Persdotter i Viala uti Vingåker.

***) Vi anse oss böra nämna att den byaman, hvilken vi vid besöket i Frosta träffade, icke hade sig detta bekant. Uppgiften stödjer sig på berättelse af hemmansägaren Maths Andersson i Girsta, Odensvi Socken, hvilken i sin ungdom tjenat såsom dräng i Frosta.

En annan härmed beslätad sägen i Röle-bygden af Gunnilbo socken förmäler, att, å en skogstäkt på Röle bys ägor, någon gång äro sedda tvenne gärdesgårdar, inneslutande en mot ändarna öppen gata, samt att i gatan varseblifvits en galt, i hvars rygg setat en blank (*blänker*) guldknif. Djuret, hvilket oupphörligen vandrat fram och åter i gatan, skall derunder hörts framgrymta orden:

Skär och ät,
 Skär och ät

(Efter berättelse af Soldathustrun Stina Cath. Carlbom, född i Röle. Uppteckn. af år 1829.)

en kiludd, är stor och väl bibehållen. Midt i korset är en otydlig krets af små stenar omslutande en obetydlig fördjupning. De bågiga raderna, bestående af sammanlagda aflånga klumpstenar, innesluta en kullrig jordfyllnad. Uddarna sluta med flata, nästan firsidiga, klumpstenar *).

Sägna att en jätte, af stensättningens storlek och skapnad, ligger under minnesmärket begrafven, är allmän; och tror allmogen, att, om fornlemningen förstöres, kringliggande åkerfält skola upphöra att bära säd.

Rörande kiluddarnas fordna bestämmelse hafva, tid efter annan, olika meningar gjort sig gällande, till dess man äntligen antagit att åtminstone de fleste af dem äro grafvar. Beträffande deremot anledningen till deras från öfriga grafminnen och sins emellan skiljda skapnad, är ännu intet afgjordt. De förekomma under olika benämningar i de flesta landskap **) och de bäst bibehållna visa nogsam med hvilken prisvärd omsorg våra förfäder upprättade sina minnesvårdar. För bestämmandet af kiluddarnas, såsom i allmänhet af fornlemningars betydelse, hämtas en ingalunda förkastelig ledning af deras utsträckning. Vi hafva i serskildta landskap granskat omkring 200 kiluddar, men stadga ännu intet om dem.

Söder ut vid den så kallade Julbron förekommer en ättehög, som äger 68 alnars omkrets vid jordytan och 18 alnars sluttningshöjd. Flere grafhögar i trakten lära i sednare tider blifvit förstörda. Dock resa sig längre i söder på de underbart sköna stränderna vid denna ström (en af de största i Westmanland) ännu här och der enstaka grafhögar, beskuggade af lummiga strand-alar eller speglande sig i det mer och mer stilla flytande vattnet ***).

Vi

*) En felaktig teckning af minnesmärket är införd i noterna till P. Salans upplaga af *Eigles och Asmunds Saga* sid. 140, jemte uppgift att i stensättningen en jätte ligger begrafven, hvars skepnad och storlek minnesmärket skall utmärka. Afståndet mellan uddarna och motstående stenraderna ("a capite ad aperturam crurum") uppgifves utgöra 24 steg, "quæ sane longitudo non hominem, sed Gigantem intendit vastissimum." — N. Salan har rörande fornlemningarna vid Frostad antecknat: "Fröstad — finnas några runda jordhögar. I deras gårdstompt äro några långa och släta stenar uppreste."

**) Vanligen kallas de *jättegafvar*, under hvilket namn allmogen inbegriper nästan alla fornlemningar. I vissa landsorter benämnas de jättesor, i andra, hattar, o. s. v. Sistnämnda benämning har föranledt oss bifoga en teckning öfver en kiludd med vidfogad krets, hvilken, jemte en myckenhet skeppssättningar af olika utseende, förekommer på Bolmora ägor i Tyresö socken af Södermanland. En vik af saltsjön har i fordna dagar sträckt sig hit. Kretsens tvärdrag utgör 5½ alnar och afståndet mellan den frånböjda delen af kretsens samt den fjermaste udden äfven 5½ alnar. Den har funnits innehålla endast aska och stora kol.

Anmärkningsvärdt synes oss att på *Frostorpa* skog i Getinge socken af Halland en mängd kiluddar förekomma, de der, jemte några "stenrösiör" och kretsar, af allmogen derstädes kallas Konung Frodes Slott, hvilken benämning dock förnämligast torde hafva afseende på rösiorna. Eljest kallas kiluddarna i Halland *jättehögar*. Se Richardssöns *Hallandia Ant. et Hod.* d. 2. sidd. 189 och 237.

***) Neque id observatu indignum putaverim, non semper ad vias publicas, sed ad litora et ripas amnium, antiquorum sepulcra fuisse erecta, quod ex innumeris historiarum observavimus locis. Hujus rei exempla adhuc variis in patria nostra locis monstrantur; et si certum poscas, non aliud dabo, quam quod hisce oculis aliquoties usurpavi, et

R. Dybeck del.

Strömer lit.

STRÖBHÖG.
(Westmanland.)

Vi voro frestade att följa de inbjudande stränderna, men måste för att taga i betraktande några öster ut befintliga fornminnen taga omvägen till Strö och Köping.

Då man lemnar Frostad för att draga söder ut, tager man med detsamma afsked af skogsbygden, och strandbygdens egenheter framstå snart rätt tydligt. En, om icke rikare, dock jemnare utbredd växtlighet möter oss. Vattudragen ligga icke mer försjunkna i djupa dälдер. Fornminnena blifva glesare och inskränka sig bestämdare till de enstakare, ofta afbrutna, kala bergsträckorna. Ett lätt, ett ljust ligger öfver det hela; men snart nog äfven ett tungt, ett epahanda.

Nu är det så att folklynnet häraf tager an sitt tycke. Vi fäste oss här der-vid att sång och säga tystna, eller få en mattare färg. Det är nästan blott vid de märkligare eller rättare vid de mer storartade minnesmärken, intagande de högst få, hit fortgående, höjdsträckningarna med sina glesnande *skogstappar*, som den sistnämnda ännu dröjer, och det ofta endast hos någon gammal, som dertill-med nästan blyges att framsäga hvad på andra tider verkligen lefvat inom honom *).

Ströbohög, till hvilken vi efter en timmas vandring genom en föga märk-värdig trakt anlände, har, jemte det icke långt derifrån belägna Nyckelberget, ådragit sig äfven sednare forskares uppmärksamhet genom en dervid fästad sä-gen. Ättehögen är, näst Balunda- ("Anunda-") högen, den största i Westman-land och ett af de skönaste minnesmärken i landet. Inberäknadt åsen, på hvil-ken den är belägen, äger den omkring 70 alnars sluttningshöjd och en omkrets vid roten af 243 alnar. Genom grustägt, i synnerhet på högens södra och östra sidor, har man ändteligen lyckats tillintetgöra detta härliga minnesmärkes bestånd. Betydligare ras ske nu, sedan å nämnde sidor fotkedjorna blifvit brutna samt högen förlorat sin ursprungliga sluttning, årligen **).

in alio pago præfatæ urbis (Kopingiæ) Mijstad dicto, insignibus et perantiquis tumulis, ad præterfluentem profundum alvei fluvium positus, sui multam excitat venerationem et admirationem. Salan l. c. pp. 140—141. Mista by är belägen omkring $\frac{1}{4}$ mil från Julbron.

- *) "Mellan bergens och landens skaplyne samt sägnernas tycke äger ett bestämdt sam-band rum, så att jag med den innerligaste förnöjelse iakttagit sägenväxternas skiljak-tighet i förhållande till engdens natur i dess innersta förhållanden." Geschichten, Sa-gen u. s. v. von Hagen, Hofman und Steffens s. 131. Orden äro den sistnämdes.
- ***) "Ströbohög, den högsta och största till omkretsen af alla de ättehögar, som ännu fin-nas i stor mängd i dessa trakter, har under de sednaste åren och serdeles 1841, då en piga tillsatte lifvet för ett alltför närgånget grustag, lidit mycket genom grushämt-ning. Några upptäckter i högen af kol eller ben kunna likväl ännu icke göras. De kringspidda förkolnade ämnen, som här finnas i ymighet, härleda sig från de Val-borgmässo-eldar, hvilka varit tända på högens spets och der äfven vållat en viss för-plattning". (H:r Mag. Barkéns anmärkning). — Det är visst, att om på Carl XI:s tid, hvilken Konung, som bekant är, serdeles åren 1672 och 1673, under sina resor i lan-det, åtföljdes af Sekreteraren Joh. Hadorph för att undervisa om landets minnes-märken, man så, som nu ändtligen skett, dristat tilltyga fornminnen af beskaffenhet som Ströbohög, vederbörande för ofoget erhållit behörig näpst.

Nyckelberget, beläget på andra sidan om *Köpings å*, är till en del beväxt med småskog samt saknar fornminnen.

Den förste, som anför den hithörande sägnen, sådan den kräver närmare granskning, är Hallman. Han berättar, att, i Ströbohög, "Oden förvarat mycket gods och penningar, öfver hvilka han förordnat en draka till vecktare, och således om både draken och godset igenläst högen, och nycklarna till thensamma undangiömt uti ett intet långt therifrån belägit berg, hvilket theraf *Odens nyckelberg* skal vara kallat; såsom thet ock än i dag Nyckelberget heter. På samma berg (fortfar han) står en lund, af hvilken gamla och skuggerika trä ingen fördristar sig något thet ringaste röra, svarandes om man orsaken thertill efterfrågar, att af gammal tid har i thetta berget varit ett starkt *rådande*, som med ondt vedergräller them, som thenna lunden något förolämpar . . . Och är utan tvivel i Ströbohög någon dråpelig Konung eller hielte begrafven, then ther med sina tappra bedrifter väl gjort sig värdig att till sin ihågkomst förvaras af de vaksamma nordiska drakar, hvilket är så mycket troligare, som högen är mycket stor och hög, ja väl en af the största grafhögar uti hela Sverige." Författaren tillägger, att vördnaden "för then Konungens aska, som står uti bemelte Ströbohög hengde länge i folket, så att ingen fått gå then förbi, som icke offrat något på högen, hvadan samma vidskeppelse ännu (1728) äger hos gemene man några öfverlevor, emedan the icke gerna gå then om med mindre the skola en sten eller qvist på högen kasta." Grau anför detsamma (sannolikt endast efter Hallman) och tillägger: "Under sådana löjliga dichter, hvilka man hafver ifrån de gamla förfäder, är dock något, som icke kan aldeles förkastas."

Hallmans uppgift att berget fordom hetat Odens Nyckelberg finnes icke styrkt, hvarföre den är att lemna i sitt värde, destoheldre, som N. Salanus (1667), hvilken äfven anför sägnen, vet intet af Oden*). Hans ord äro dessa: "Ströö — Är en stoor hög, kallas Strööbohög och många små kring om honom. Sägs att där skal een Jättestuga inne aff Eek bygdh vara; nyckeln skal finnas i Nyckelbäret, som ligger ett stycke derifrån. I denna högh synes lius brinna." "Jemmertuna — är Nyckleberget, hvar ljus synas brinna; dee hafva och sett draken komma ifrån Strööbohög dijt flygande" **).

Oden hofverar nu som bäst i sägnen. Hvad på 1600-talet Salanerna, båda Köpingsbor och nitiska fornforskare, icke hade sig bekant, derom vet i dag hvar man att tala ***).

Vi anse oss böra nämna att äfven den så kallade Anundshögen nyligen blifvit af vetlöse skattsökare illa skadad, ej mindre än äfven att på den tid af omkring 16 år, hvilken vi egnat åt fornforskning, minst 30 af Mälareländernas fornlemningar blifvit förstörda.

*) På ett annat ställe hos Hallman benämnes berget *Siggodins berg* (!).

***) Äfven P. Salanus (in Not. ad. Eg. et Asm. Sag. p. 137) anför sägnen om eksalen, med tillägg rörande namnets härledning: "Strööbohög = monticolus totius exercitus vel Provincie ope aggestus" — Sjöborg (Nomencl. sid. 35) uppgifver att *vid Strö är en stor Tingshög*. Ett misstag. Ortens gamla Tingsställe är söder ut från Staden. — Salanus l. c. visar tvenne teckningar, af hvilka den ena föreställer en fyrkantig tvådelad stenättning och den andra en med prydlig fotkedja försedd ättechög, båda förekomne i trakten. De äro numera icke till.

****) Det är visst att man mer än ofta får skäl till den anmärkningen, att ett icke ringa antal sägner blifvit i sednare tider tillskapade eller utstyrda, omsider vunnit ett falskt

Vid Strö gård, omgifven af doftande lundar och herrliga sädesfält, äro anmärkte lemningar efter en af Köpings fem fordna kyrkor. Lemningarna lära vara högst obetydliga om icke omärkbara.

Vi hafve nu strandbygden framför oss, men hälle oss till en söder ut löpan- de skogig höjdsträckning, begränsande Köpingslätten i vester. Linæan är oss åter till mötes; den svala skogsluften och de mossväxta klipporna. Vi höre dånet af en ström. Det är Hedströmmens fall vid Ekeby. Gammal musik! —

I skogen finnas lemningar efter Skofsta skans — "ett ålderdomens minningsmercke här i Sverige, som är vähl värdt läna gransicktuga ögon til." Borge- ns mindre skyddade belägenhet — en omständighet, som ger åt denna anlägg- ning en egen märkvärdighet — har här påkallat trenne hvarandra omgifvande murar. Den innersta, bildande en aflång fyrkant — dock med något afrunda- de sidor och hörn — af 60 alnars längd och 48 alnars bredd, äger 4—5 till 6 alnars slutningshöjd och 8 till 10 alnars bredd, har i norr och söder in- gångar genom murens kortsidor, samt omsluter en efter utseendet jemnad vidd. Denna inre mur omgifves på omkring 30 alnars afstånd af en yttre, hvilken åter omslutes af en tredje mur, den der likväl i nordvest sammanlöper med den medlersta muren. Sistnämnde mur, hvilken både till höjd och bredd är min- dre än den inre, äger tvenne, mot dennes svarande, öppningar, af hvilka den södra, icke såsom vanligt tvärt afskär muren, utan till några alnars längd föl- jer dess sträckning. Den yttersta muren omsluter i norr en temligen vid för- borg, består på upphöjdare delar af marken endast af i rad lagde stenar, samt synes sakna öppning. I öfrigt kan anmärkas, att murarna äga deras största höjd, bredd och fasthet vid ingångarna och att den vid inre sidorna af borg- murar vanligen förekommande samlingen af så kallade slungstenar här saknas. Fästet med sina tre murar, hvilka höja sig öfver hvarandra, äger från vissa ställen ett storartadt utseende. Marken inom den innersta muren består af grus, täckt med en tunn svart mylla. Vi hafva här vid gräfning, icke djupt under jordytan, träffat, af rost angripna, jernstycken äfvensom grofva, synbarligen tillhuggna, stycken af ek med hål, förmodeligen efter spik. Eljest vet man icke omtala några fynd härstädes. Vi anmärke slutligen en i sydöstra hörnet af borge- nen befintlig fördjupning med en kring densamma varande, till större delen med grus och mylla betäckt, stenmur, hvilken icke höjer sig öfver borgviddens yta. Dylika förekomma i nästan alla borgar. Uppgifterna rörande deras fordna be- stämmelse är olika. De sägas nemligen varit fångelser, mattillredningsställen, källare, källor o. s. v. Rörande den ifrågavarande uppgifves intet.

Man har föregifvit, att Skofsta skans fordom varit kallad Gräns-, Grams- eller Granmars borg, samt på grund deraf antagit att Ynglingasagans K. Gran- mar uppfört eller åtminstone innehåft densamma under dess stridigheter med

anseende af häfd och fästets hos allmogen. I skogsbygden, der den äkta sägen ännu *lefver* hos folket, urskiljes denna lättare från den andra, hvilken här, af förklarliga orsaker, aldrig rätt förmår slå rot, hvaremot på slättlandet, der, för att så säga, all sägen växer endast på skränken och den ena synes lika god, som den andra, emedan de alla lika hjertlöst förtäljas, flere svårigheter möta vid bedömandet af mundtliga öfverlemningars äkthet.

Upsalakonungen Ingiald, äfvensom man hållit före att Folkungarne förskansat sig i fästet vid deras uppror emot Birger Jarl. Uppgifterna, hvilka efter Messenius blifvit af forskare ofta upprepade och för tillförlitliga omsider ansedda, grunda sig, oss veterligen, på intet annat än ett dennes yttrande i sina *rim*, så lydande:

”Ther ligger väster om Kopunghs by
 En stenborg, som gammal tid
 Konung Grams borg nemder är,
 För Upsala Konung bygtes ther,
 Thet är en Högd där vidt fält,
 Kan synas om någon krigzhielt
 För handen är, som våga kan
 Thenna jordborgen gripa an,
 Ther är så starcka murar och vägg,
 Ther hielper hvarken spiut eller ägg;
 Där inne ligger den hela här,
 Och Kopunghs byemän måst giöra giärd;
 Then borgen fastare är
 Än then Her Byrger hafver här;
 Ther äro så många Götha män,
 Som aldrig i krig frucktat än,
 Doch fruckta vi intet theras brak och dunder,
 Hervada bro är rifvin sunder.”

Hallman uppgifver rörande borgen, att ”mycket gammalt folck i orten (1728) kallar honom *Gränsringmur*” och menar, till följd af det anförda, ”att thenna borgen vid Kiöping är upbygd långt tillbakas i Hedendomen och sannerligen en ibland ganska få, som både Historierne, namnet, belägenheten och folcksens sägner (?) stemma öfverens om” *). Det vissa är att borgen synes varit begagnad långt sednare än ortens öfriga likartade fästen. Måhända hafva på den jemnade marken inom murarna boningar varit uppförda. Fästet kännes numera; till och med af de äldste i orten, endast under namnet Skofsta skans. Att den fordom kallats Grams- eller Gräns-ringmur är möjligt. Minnen af ifrågavarande slag pläga eljest icke så lätt tappa sina namn. Hvad i öfrigt Konung Granmar har att skaffa med borgen, det inse vi intet. Gram (så skrifer Messenius) betydde fordomdags en furste, konung eller man af anseende i allmänhet, och efter betydelsen af ordet Gräns (så har Hallman ordet) lete vi icke länge. Den sistnämnde antyder sjelf att fästet ligger icke långt ifrån gamla gränsen mellan Södermanland och Westmanland.

Nedanför borgen på nordvästra sidan är en täck däld, omsluten af mossiga klippor och resliga slokgranar. I dalen står en stuga. I stugan bor en gumma. Sedan vi läskat oss med vatten ur en i däliden framvällande källa, tagit i betraktande blomstertäppan med sina trefna ringblommor, tusenskönor och åtskilliga vilda växter, dem gumman ansett förtjena plats här, deribland några

*) Hallman l. c. sid. 102 m. fl. st.

ståtliga kungsljus (*Verbascum tapsus*) *Convallaria multiflora* m. fl., samt fågnat oss åt den skog af frödiga libstickor (*Ligusticum levisticum*), ur hvilken hyddan med sitt nedsvällande torftak måttligt lyfter sig, stige vi in. Den sjuttio-åriga gumman, helt och hållet af gamla världen, ser oss fryntligt an. Öfver allt råder snygghet, ja, en viss prydlighet. Till och med det i en liten, sirligt utarbetad, på skrufbildade hjerta pelare hvilande, hylla befintliga bokförrådet saknar dylika samlingars vanliga bihang, damm. Samlingen utgöres af Bibeln, gamla och nya Psalmboken, de sistnämnda i prydliga band med englar, brinnande hjertan o. d. Vidare: "Saft af Cederträerne på Libanon," Stockh. 1674, "Biblskt Uhrværk på vers," 1720, Nohrborgs Postilla, Andelig Dufvoröst och strödda äldre Predikningar. I en särskild afdelning af hyllan äro till seendes, jemte en i skinnband insydd talrik samling af Almanachor, hvilken hvarje Nyårsafton ökes med det föregångna årets, gummans *belles lettres*, deribland ett skäligt antal dels *ömkliga* dels *mycket roliga* historier om förtrollade prinsessor, bergtagna jungfrur och slikt, samt en icke mindre samling af visor, de fleste ehuru något fingrade sägande sig vara *tryckta i år*, och slutligen en bundt, innehållande strödt, ofta omläst, allehanda, hvilket tid efter annan erhållits såsom omslag. Af nyare verk finnes här intet. Gumman håller sig vid det gamla. — Vi tale nu intet om stugans margfaldiga prydnader och bohag, ehuru rätt många hänvisa på gamla bruk och plägseder, hvilka blott i aflägsnare trakter ännu bibehållit sig. Vi fäste endast uppmärksamheten på det, å den konsterefare utkransade sängposten, hängande handklädet. Det är aflångt, sirligt *utsydt* och försedt med breda spetsar. Gumman säger att den hvitglänsande duken, hvilken aldrig får nyttjas och därför blott till hvarje helg fordrar tvättning, är af *klosterduk*. Vi förbigå tafslorna, men kaste en blick på fönsterträdgården. I nätt sammansatta och krusade krukor af ung näfver växer *spanskpeppar*, m. fl. vanliga blomster. Under taket ses en hängande köksträdgård.

Gumman må nu sjelf föra ordet, helst hon har åtskilligt att förtälja om fordna tilldragelser i trakten. Vål försäkrar hon till en början att det mesta hithörande är glömdt och att det lilla hon kan erinra sig likväl är endast sagor, på hvilka ingen kan tro och hvilkas upprepande icke eller har godt med sig, hvarföre hon nästan *har försyn för* att förtälja dem; men mer och mer lifvad af vår stegrade uppmärksamhet är hon snart alldeles inne i ämnet.

"I skansen — säga de — bodde fordom en Konung. En annan Konung regnerade vid samma tid på Korslöth och en tredje på Bolstre. Men de voro icke konungar af kött och blod, utan jättar, som kunde förtrolla både hvarandra och andra. De ägde ock förmågan att förvandla sig och kommo sålunda åt att göra hvarandra mångahanda streck. Det var på den tiden så mycket vatten i Galten*), att konungarna kunde segla till hvarandra. Men aldrig var det någon sämja dem emellan. De säga ock att på Köpings löthen tre härar äro sedda, den ena från Bolstre, den andra från Korslöth och den tredje från Skofsta, hvilka der drabbat tillsammans i många människors åsyn" (**).

*) Galten heter den längst i vester belägna fjerden af Mälaren.

***) Jemfr. Hallman l. c.

Förr i tiden hafva de sett en gammal gubbe i borgen, men ingen har kunnat närmare urskilja hans utseende, emedan han varit endast såsom en skugga. Han skall merendels synts vandra *kring-kring* i borgen, samt när det börjat klämta i Bro eller Malma, stannat, tryckt näfvarna på örönen och stampat så att marken skälfvit, hvarefter han nedsjunkit i jorden. De säga ock att under murarna en hel krigshär skall finnas."

Dessa två tillhöra trakten. Vi upptecknade här, efter berättelse af gumman, sagor och sägner till ett antal af öfver 30. De skola i sinom tid allmängöras*).

Den skog, i hvilken vi befinne oss, hyser intet annat minnesmärke än borgen. Men den äger öppna trakter med sorlande bäckar och doftande blomster. Bland växterna nämne vi: Dufkullan (*Trientalis europæa*). Blomman ligger såsom en ljus stjärna öfver den klargröna jungermannian, en af våra skönaste mossväxter; *Stellaria glauca* med sina spenstiga dagglåa blad och stjelkar; *Campanula patula*; *Pyrola uniflora* (det finnes väl ingen skönare svensk växt!) *secunda*, *minor*, *media* och *rotundifolia*, samt *Monotropa hypopithys*, tallört. Ett beundransvärdt blomster! —

Skogen är icke vidsträckt. Tager man vägen vester ut, anländer man snart till den, Hedströmmen följande, sänkning. På motstående stranden är Bro kyrka. Kyrkan är gammal. Här förvaras, jemte gamla altarskåp från katolska tiden, en uråldrig rustning af jern. Hvem den fordom tillhört och huru den kommit hit är obekant. Den store Johannes Stjernhök hvilat här.

Eljest förekommer mellan Skofsta skans och Skofsta by, hvilken ligger mellan borgen och strömmen, en ansenlig ättehö. Flere ättekullar sägas fordom omgifvit den, men blifvit upplöjde. Byamännen, hvilka berätta att, någon gång, fynd af jern anträffats i kringliggande åkrar, hafva alls intet att förtälja om borgen. — På de söder ut vid strömmen liggande by-ägor träffas talrika grafminnen, till dess de, der den egentliga strandbygden, hvilken här mötes på omkring en fjerdingvägs afstånd från Mälaren, vidtager, alldeles försvinna. Vi hafva nämnt att redan Salan omtalat några af dessa grafhögar.

Från Ullvi**) tage vi vägen till Köping och dess fornminnen skola en stund sysselsätta oss.

Den äldsta delen af staden är belägen på den höjd, hvilken vi tillföre närt känna under namnet Malma ås. Kyrkan, hvilken innehar högsta platsen, lærer, enligt en anteckning hos Palmsköld, fordom varit rund. I södra kyrkodörren förekommer en upp- och nedvänd runsten, och i sjelfva kyrkan åtskilliga prydnader från medeltiden. År 1667 fanns här "St. Ericus heel affmålet under tacket med vapn itt lejon öfver tree strömar. Mitt emoot honom S. Brita heel affmålet, medh itt vapn tree Cronor"***).

Sjelfva staden saknar fornminnen. Söder ut är Tingshögen, belägen på fortsättningen af Malma ås, hvilken löper genom staden. Högen hvilken har 11 alnars lodrät högd och en omkrets vid jordytan af omkring 230 alnar, äger ofvanpå en sten-

*) De flesta angå strider mellan jättar och menniskor. Några synas oss ganska märkvärdiga. Vi uppmane forskare att på orten uppteckna hvad ännu kan återstå.

) Se Hallman l. e. sid. 22. *) Handskr. af Salanus.

satt kulle, omgifven af en likaledes stensatt fördjupning^{*)}, och finnes "icke långt derifrån rummet, hvarest inbyggarena i denna orten i hedna tider med offer och helgder vördad och dyrkat sina gudar, samt sjelfva offerkällan, vid hvilken mycken vidskeppelse i fordna tider af gemene man blifvit hållen"^{**}). Källan menas "till sin håde belägenhet och beskaffenhet likna urtheils, domare, Minnurs eller Visdomskällan vid gamla Upsala Konunga-tingshög," och skall ännu 1728 haft "hos gemene man en sådan vidskeppelig vördnad, att the vid hvar-jehanda tillfelle uti thensamma offrat"^{***}). Källan är ännu till, hvaremot offer-rummet förgäfves sökes.

Vid femtio famnar söder ut härifrån, der åsen åter genomskäres af ån, förekomma lemningar af *Köpings Hus* eller Slott. Midt på åsen, hvilken på södra sidan, som nämndt är, begränsas af ån, på vestra sidan följes af densamma och i öster omgifves af en med sjöväxter beväxt sänkning, i hvilken tydliga lemningar efter rader af förpålningar ännu äro till, finnes en fyrsidigt aflång, uppåt smalnande och med gräs beväxt, förhöjning af 28 stegs slutningshöjd, hvilken ofvanpå äger femtio stegs längd från norr till söder, samt fyratio stegs bredd. På denna förekomma tvenne från norr till söder gående fördjupningar, i hvilkas slutningar förmärkas lemningar af tegelmurar, äfvensom af hvälfta öppningar, enligt sägen nedgångar till källare och fångelser. Vid sydöstra hörnet synas tecken till sjelfva grundmuren af endast fyra fots bredd. Sjelfva höjden omgifves på norra sidan af tvenne genom åsen löpande grafvar i hvilka stenläggningar efter broar förmärkas, på vestra sidan likaledes af tvenne grundare grafvar, å östra sidan af den nyss omtalade sänkningen, samt i söder af en enkel graf jemte ån †).

Man har antagit att Birger Jarl anlagt detta fäste. Lagerbring ††) menar likväl att omständigheten "kräfvver tillförlitligare bevis än de nyares nakna berättelser." Fästet skall i äldre tider innehafts af *Fogdar*, hvilka haft "inseende öfver Staden och landet deromkring." Ännu Konung Gustaf I föreskref att "Borgmestare, Råadh och menighet skola lyda up unter vår Fogete, then vij them och Åkerbo härad förskickandes varde til Rettens större störkiele och Stadsens mhera biståndh" †††). Af de sexton *Konungsfogdar*, dem Hallman uppräknar har väl ingen i sådan egenskap bebodt Slottet, enär den äldste af dem, Johan

*) Staden kallas i ett Sten Stures bref af år 1474 Laga-Köping, men af K. Gustaf den I i ett dess bref till Joh. Magnus, Laglösa Köping. Förhållandet har i sednare tider vållat en bekant tvist.

***) Grau l. c. sid. 189. ***) Hallman l. c. sid. 114.

†) En ristning i en jernplåt, hvilken tillika med tvenne portar af jern, de der lära tillhört fästet, ännu 1728 fanns i Staden, skall visat Slottets fordna utseende. Ristningen, hvilken förekommer hos Hallman och af hvars öfverskrift finnes att den tillkommit först efter fästets förstöring, föreställer dock blott en del deraf samt är bevisligen oriktig. Påskriften med munkbokstäfver är denna: *Kiöpings Huus brant Anno d. m. M.CCCCXXXIII*. En annan teckning af slottet på en numera förstörd (?) tapet i Stadens Rådhus var sannolikt icke tillförlitligare.

††) S. R. H. d. 2. sid. 492.

†††) Br. af år 1529. Fogdarna lära den tiden bott på Ulfvesund, nu Kungsohr.

Vale (enligt Hallman till börden Dansk, men enligt Lagerbring en Italienare), blott såsom flyckting från det af Engelbreckt intagna Borganäs i Dalarna, några få dagar uppehöll sig här, näst före det Slottet af Engelbreckt intogs och förstördes, hvilket skedde i Juni månad 1433, och hvarom Rimkrönikan den större sjunger:

För Köpung lot Engilbricht draga,
Ok ville för Rijket lifvit vaga,
Han vann thet Huus i samma stund,
Och brändit strax nider i grund.
Sidan lot han samman kalla
Väsmanna och sporde them alla,
Om the ville med honom blifva
Ok hielpa utländska Fogata fördrifva?
Epter Gudz hyrd Fiortonhundrade Aar,
Trettio uppa tridie thet var.
Han lofvade them hielpa aff vanda,
The gingo honom alla tillhanda *).

Fästet skall dock blifvit fullkomligen förstördt först i K. Gustaf I:s tid, då de återstående murarna nederbrötos och bortfördes. — Det är vidare bekant att Konungarne Johan III och Carl IX ämnat att här åter uppföra ett slott; och skall den sistnämnde för ändamålet låtit till stället framföra sten och timmer, samt dit lagt en till Prestebolet hörande äng, emot lägenheten Fantetorp, som ännu tillhör Prestgården, "till en trädgård;" men förehafvandet kom icke till verkställighet. År 1609 erhöil likväl Hertig Gustaf Adolf i förläning, bland annat, "Köpings Hus eller Slott" **).

Åsen fortgår, sedan den afskurits af ån, söder ut, under namn af Långåsen. Med en egen känsla kastar skogsvandraren här en blick öfver Mälaren; lyssnar till vågornas oro, vindarnas sus och måsarnas skri.

Nu (d. 3 Juni 1839) var det så att vågorna brusade mot stranden. Stormen gick genom lummiga ekskogen. En mörk himmel låg öfver sjön. Här och der på den *grönande* vattenytan syntes ett segel. Några entoniga sjömans-sånger nådde, från farkosterna vid Åminnet, då och då våra öron. Orden kommo ej fram — måhända för blygsel.

Efter en kort lustvandring i den täcka engden, hvar det ymniga förrådet i ek-kronorna af Mistel (*Viscum album*) fästade vår uppmärksamhet, togo vi vägen genom den s. k. Djurgården. Stället besöktes understundom af Konung Carl XI och hans hof, under konungens vistelse på dess älsklingsort Kungsöhr.

Hit

*) Scr. R. Sv. T. I. p. 67.

***) I N. Salans skriftliga uppsats (1667) förmäles, att *Husets* murar då ännu voro synbara. Han tillägger: "intet långosedan hafver stått dörrar för källarna." Om de här befintliga hvalfven (det är endast några få beskärtdt att finna deras öppningar) har man ännu åtskilligt att tala. Sålunda heter det att den hvilken, det ogemena spökandet oaktadt, dristar hit nedtränga, har att af både guld och silfver påräkna *böla* nog m. m.

Hit anlände han i stilla aftonstunderna, antingen till häst, eller på jakten Karolus. Här anställde han jagter, i hvilka äfven "fruntimbret" stundom deltog. Här mönstrade han krigsfolket. Under ekarna skimrade *mångfärgade tält*, mellan hvilka hvimlade skaror af muntert hoffolk, till dess natten kom på, då Henric Finne, skogvaktare, kallades, att i Konungens tält förtälja äfventyr *). Andra tider, andra nöjen!

Här utfaller Hedströmmen i Mälarefjärden Galten. Så säges allmänt, att på södra sidan om strömmens mynning, å åsen, fordomdags varit ett slott. Någre mena att det sjunkit i sjön, och påstå att dess skorstenar, ja ibland äfven tak, vid lugnt väder, varseblifvas under vattenytan, hvaremot andre, boklär-dare, hålla före att slottet väl legat på ifrågavarande åsen, men längre i söder, och varit, antingen Pufendorfs Högvalle **), eller ock det gamla Ören, nu Kungs-öhr, efter detta fordom skall legat "längre norr upp ifrån sundet (vid Kungs-öhr) på åsen" ***). Vid den förra meningen höll sig vår ledsagare öfver ström-mynningen, en gammal väderbiten sjöman vid namn Tibbelin, ganska segt fast, andragandes till styrko för sin åsigt en myckenhet skäl, dem vi likväl de-stoheldre utelemne, som hvarken Tibbelin eller någon annan gittade uppte rin-gaste tecken efter någon byggnad härstädes ****). Åsen, hvilken äger på östra sidan om sig Mälaren samt på vestra sidan Barkarö-slätten, som fordomdags synbarligen stått under vatten, så att åsen, i likhet med den mellan Ströms-holm och Qvicksund, strukit midt öfver sjön, saknar här fornminnen. Den sträc-ker sig till Kungsöhns- fordom Ulfve-sund och vidare. Granö heter den lä-genhet, till hvilken vi först anlände. För få år sedan fanns vid gräfning här vid Granö ett fynd af silfvermynt — 20 eller 30 till antalet. Fyndet lärer blifvit förskingradt. Vår Tibbelin menade att på *slantarna* både *Kejsare*, *Ko-nungar* och *Påfvar* stått utritade.

Här lemne vi åsen och begifve oss vester ut öfver de vattensjuka engder-na till Barkarö kyrka, belägen på en stenig höjdsträckning. Kyrkan är liten och "bygd ifrån grunden alt up till taklaget af idel grof och ofantelig stor gråsten; så att hon måtte vara mycket gammal" †). På Kyrkogården, omkring 1½ aln från Chorräggen, finnes under en mycket gammal "valbjörk" ††) en ohuggen häll, hvilande på en nedsjunknen stensättning. Minnesmärket synes vara ganska

*) Henric Finne dog 1684, 136 år gammal. — Ofvanstående är hemtadt ur afskrift af en samtida handling, hvilken skall förvarats på Kungsöhns slott. Huruvida samma handling numera är till, kännas vi icke. Afskriften, hvilken är vidimerad, ämna vi fram-deles allmängöra.

**) Pufendorfs Inledn. till Sv. Hist. St. 1688, sid. 164. Om belägenheten af detta Hög-valle, hvilket Engelbrecht säges intagit efter det han förstört Köpings slott, är, tid efter annan, åtskilligt ordadt. Ännu är dock intet i ämnet utredt.

***) Grau l. c. p. 425.

****) Hadorph (Mct. i K. Bibl. i Stockholm, under teckn. F. f. 5. fol.) uppgifver likväl att Kungsöhns Kungsgård "fordom legat en fjerdingväg norr om sundet uth på åsen åth Köpings-sjidan mycket lustigt och vackert och nästan på 3 sidor kringfluten;" tilläggande: "der synes ännu kiällarne och alla stenfötter till husen."

†) Grau l. c. sid. 420.

††) Rhamnus catharticus. Kallas i Bohus Län Vahlborg.

gammalt. Trädets blad och blommor menas vara af synnerlig verkan i sjukdomar, ja blotta vidrörandet deraf skall hela. Om stensättningen har man intet att säga.

Vi såge att utsigten från den skuggrika, med täta blomsterkullar (de äro grafvar!) beströdda, kyrkogården är härlig. Kastom en blick mot södern. Till höger reser sig en skogig bergsträckning, och midt emot oss äro Kungssöhrs lummiga lind- och björklundar, hvilka sedan långliga tider tillbaka tagit plats på de i den sanka engden här och der varande små höjderna. Öfver lundarna höjer sig stolt *Konung Karls kyrkas* sköna tornhvälfning.

Den, hvilken, såsom vi, följer vägen från Barkarö till Kungssöhr, får tillfälle nog att inveckla sig i de rika lundarna. På en af höjderna utmed vägen ligger lägenheten Fyrkanten. Stället är beskuggadt af resliga ekar. — Så säges, att, en morgon vid soluppgången, Kung Carl XI befann sig här. Konungen var allena. En gammal qvinnor, stadd på vandring till Kungssöhr, nalkades och slog sig i språk med honom. Omsider tillspord om hon någonsin sett konungen, svarade hon kort och godt; "intä ha ja sitt'n å intä häller ä ja angelägen." Den gamla fortsatte sin vandring. Då en stund derefter Konungen återkom till Kungssöhr, var man der sysselsatt med notdrag, hvarvid äfven gumman såsom åskådare närvar. Sedan fångsten var upphemad och den vanliga bönen läsen, öfverlemnade Konungen sjelf till gumman några fiskar och sade: "det är väl ändock intet så gali att råka få se Kungen." Gumman föll på knä och utbrast i gråt.

Vår sagesman är Målaren Berggren vid Kungssöhr.

Närmare Kungssöhr komma vi åsen åter till mötes. Här, i sjelfva slutningen af densamma, träffades år 1827 af en fodermarsk, vid uppräckandet af en enbuske, en större ring af guld med påträdda mindre guldringar af 68 dukaters vikt. Fyndet hembjöd, men inlöstes icke. Flere, icke hembjudna, fynd i orten omtalas. Ett gammalt svärd af jern, enligt vidfogad anteckning funnet vid Kungssöhr, hafve vi sett på Gripsholms slott *).

Kungssöhr, som i äldre tider nämnes Ör, Ören och Ulvesund ("det kallades i Gustaf den 1:s tid Ören samt före 1579") är otvifvelaktigt ett af traktens först bebodda ställen. Det är här som Malma ås, hvilken från åminnet utgjort Målarens gräns i vester, afskäres af Arboga-ån i det denna faller ut i sjön. Söder om ån mötes åsen af den höga bergsträckning, som från Nerikes skogsbygder följer södra stranden af vattudraget och, jemte åsen, här bildar den så kallade Kungssöhrs backe.

Sedan vi granskat en på norra åsen varande stensatt, korsbildad fördjupning, måhända en lemning af det gamla Ulvesund eller heldre af den "stora stenhusbyggnad" — enligt sägen kyrka, hvilken Konung Johan III vid år 1580 ämnat här uppföra, samt betraktat en i närheten varande *Trojenborg* (Labyrint), hvilken ännu skänker bygdens ungdom ett oskyldigt Söndagsnöje, sände vi en blick öfver de stilla fjärdarna. Sjön står lugn under oss och af skogen längst bort i öster synes blott en matt rand.

*) Då man i Archiver och Muséer kastar en blick på dylika, i vråar och skrymslen undanvräkta, utan behörig vård lemnade, forsaker, intages man af den billiga önskan att de lemnats orörda i sina grafvar att *der* förmultna.

Vid stranden djupt under oss står en sjögrön vass och från vår plats kunna vi mellan tallarna icke otydligt urskilja gångar eller öppningar i densamma. Man vet omtala att dessa sålunda bibehållit sig sedan Konung Carl XI:s tid, då de, dolde under en tät furuskog, utgjort *Fröknarnas badställe*. Några få hithörande sägner äro gängse hos allmogen, serdeles i angränsande Torpa socken, men de fleste, ehuru i ett eller annat afseende märkliga nog, icke af beskaffenhet att kunna troget återgifvas.

På den aflemnade södra delen af åsen mot ån och sjön, tätt vid vattnet, finnas grundmurar efter det fordna *Kungshuset*. Det förmenas varit uppfördt af Konung Gustaf I. År 1687 led likväl Kungsbyggningarna af en svårare brandskada, hvarefter husen åter uppbyggdes. Här af vill synas, som den sist kvarstående Kungsbyggningen icke haft den föregifna åldern. Den var af träd och antändes 1822 — såsom en del föregifva — af eld från ett ångfartyg, samt uppbrann till grunden, hvarvid en mängd gammalt husgeråd äfven skall blifvit rof för lågorna.

Rörande Kungshusets utseende saknas efterrättelser. En äldre person på stället — om vårt minne icke sviker — färgkarlens hustru, har derom muntligen uppgifvit följande:

Kungshuset bestod af en med mycket höga skorstenar försedd omålad tvåvånings-byggning af träd, med stora fönster och små rutor. Uti byggnaden märktes främst *Kungssalen*, besatt på väggarna med gamla vapen, mellan hvilka stodo konstigt utarbetade skåp, innehållande böcker, af hvilka någon del räddades undan lågorna samt, jemte annat, fördes till Strömsholm. Vidare: *Konungens sängkammare*, i hvilken stod en obäklig säng med omhänge af rödt sammet, försedt med breda fransar af guld. *Drottningens sängkammare* med säng, hvars omhänge var af gult siden med silfverfransar. *Frökenkammaren* inneslöt visst fem sängar, alla med mer eller mindre granna omhängen. På väggen hängde, jemte några taflor, en *liten-liten* spegel, under hvilken stod en mycket grann kista af träd med inläggningar. *Tennkammaren*, uppfylld med en *otalig* myckenhet kärl, *af bara tenn*. Flere rum upptogo de öfriga delarna af byggnaden. — I vinkel med Kungshuset, mot sjön, stod *Riks-Råds-byggningen* samt *köket*, och på gården, inom byggnaderna, ett mindre torn med slaguhr.

Häri från vände vi oss till södra åsen, eller Kungsöhrs backe, hvilken är temligen tätt bebyggd. Högst upp står Kung Carls Kyrka, omgifven af löfträd. Konung Carl den XI har låtit uppföra denna kyrka, som är en verklig prydnad för trakten. Att Konungen i egen person haft tillsyn vid byggnadsarbetet, är en hos allmogen gängse sägen, hvilken styrkes af några ställen i Konungens dagbok. Man vet omtala huru han ofta med egen hand rättat hvad murrarna felat m. m. samt själf gjort utbetalningar till arbetarne, hvarvid drag af hans lynne icke sällan framstått.

En arbetare inställde sig en afton hos Konungen med begäran att undfå betalning för verkställt arbete. Konungen, som för tillfället läser haft åtskilligt att tänka på, sade att han inga penningar hade. Arbetaren lät sig dock icke härmed afspisas, utan förnyade flere resor sin begäran, till dess Konungen medelst en väldig eldgaffel fick den enträgne på dörren. Vid utgåendet mötte arbetaren en i samma ärende stadd kamrat, hvilken tillsporde honom om han

fått penningar af Konungen. Han svarade att han väl icke fått penningar, men erhållit i afbetalning stångjern. Den andre inställde sig nu hos Konungen, hvilken äfven på dennes anhållan om penningar gaf ett nekande svar, vid hvilket förhållande arbetaren utbad sig att, i likhet med sin kamrat, varda aflönad med stångjern. Konungen, road af infallet, lät inkalla äfven den andra arbetaren, och båda undfingo betalning. (Berggren).

Om den norra åsen saknar fornlemningar, förekomma de här desto ymnigare. På den temligen vidsträckt höjden, hvilken åsen och den nämnda bergsträckningen, som här korsar hvarandra, bilda, ser man tätt vid hvarandra uppkastade grafkullar, omgifna af runda eller fyrkantiga fotkedjor, samt kretsar med eller utan midsténar. Af en myckenhet, tid efter annan, här funna graflemningar återstå nu endast två väl arbetade pilar af jern*) samt andra otydliga saker af samma metall. Mellan grafvarna stå stympade bautastenan. Här är ock, tätt vid vägen, som leder till Hjelmare-sund, en runsten. "Torkil lät göra märket efter Askaut och Thorkut. Hjelpe Gud själarna!"

Äfven här möta vi snart sänknings. De äro, såsom i de norra bygderna, alla rigtade mot Mälaren. En sådan upptager till stor del angränsande Ekeby och Skillinge ägor och består till vissa delar af *bottenlös gyttja*, beväxt med starr. En förträfflig källa ligger vid foten af åsen emot sänknings. Källan heter Gladan "af sanden, som dansar i botten." Så säges att sjelf K. Carl XI laggt hand vid dess stensättande. Sänknings kan icke öfvergå. Vi taga derföre en omväg öfver södra bergen till en utskjutande bergshöjd, der vi finne en borg. Den utgöres af trenne hvarandra omgående ringmurar. De äro alla ofullständiga, såsom bildande förskansningar endast *mellan* klipporna. Den innersta är uppförd vid en nästan lodrät klippa, som utgör borgens östliga vägg. Denna inre borg äger endast några få alnars tvärdrag och fyra alnars nästan lodrät höjd, samt får häraf ett tornlikt utseende. De omgifvande murarna äro lägre, men äga här och der lodräta höjder.

En borg ligger ock söder ut på Gu-berget å Rå ägor, och vid Hogsta, icke långt derifrån, är en forntida begravningsplats. Vi komma dessa minnen närmare en annan gång.

Bygdens ungdom är församlad till lek på den gröna, aftonskuggiga täkten vid Gladan. Det är Söndagsafton (1837). På vår begäran lekas allt hvad lekas kan. — En härlig qväll! Der ligger leken redan i mångens anlete. Skulle här ej lekas väl!

Man begynner leka *Tor-hök*. Härefter kommer *Enkeleken*. Den leken har gjort många kinder röda. Flickorna samka sig i en flock, skilja sig från gossarna, blifva mycket förtroliga, lägga sig i gröngräset och begynna under sång att "räkna sig på blomsterblad tre fästemen i rad." Emedlertid taga sig gossarna före att leka "*Ole i skrymta*." En af bussarna vänder sin vallmars-

*) Sådana förekomma sällan norr om Mälaren. Efter södra stranden, såsom i Torpa, Tumbo, Thorshälla, Sundby m. fl. socknar, träffas de i ofta ganska obetydliga kullar nästan årligen.

tröja åvugr (afvig). Några yfviga ormbunkar *) sättas i hans mössa och en väldig, för tillfället skuren, staf i hans näfvar. I öfrigt tillpyntad så förskräckligt som möjligt, ledes han, under öfverljuddt åtlöje af sällskapet, i ett snar, hvar efter vederbörande samt- och synnerligen lägga af till skogs, med undantag af en, den der tager plats på en sten och sjunger:

Skrymta första gången,
Skrymta andra gången,
Skrymta, skrymta Ole,
Skrymta du ;: **).

Ole, hvilken i sitt gömsle emedlertid tagit an en svåra morsk uppsyn, baar, efter sångens slut, in åt skogen med påken i högsta hugg, hvarunder sångaren fortfar:

Skrymta första gången,
Skrymta andra gången,
Skrymta, skrymta Ole,
Skrymta ut! ;:

och den första rygg, hvilken Ole kommer åt, får, under det han högt uttalar detta ord, ett slag af påken. Utropet är ett tecken för sångaren att sluta. Man samlar sig. Den träffade utstyres och föres under starka glädjeyttringar i snaret till förnyande af leken.

Emedlertid har, medan leken en stund sålunda fortsatts, en af sällskapet, medelst en spragge, ristat i marken en rak kana af några alnars längd, och är det nu de flestes önskan att "*dansa på skarva.*" En af sällskapet träder till ändan af kanan, och begynner under de djerfvaste bugtningar att dansa utåt densamma, vid nedanstående sång, hvarvid de gycklande åskådarne använda alla upp-tänkliga grepp att få honom ur jernvigten, likväl utan att fössa vid honom.

Så dansar jag på skarfva
På skarfva första hvarfva;
Hur hurtigt det månd' gå,
Så går det fram ändå **).

Dansaren har nu hunnit slutet af kanan, vänder sig om och fortsätter:

Så dansar jag på skarfva
På skarfva andra hvarfva;
Hur hurtigt det månd' gå,
Så går det fram ändå.

Lyckligt och väl återkommen till utgångsstället, gör han ånyo en sväng och be-gifver sig åter åstad.

Så dansar jag på skarfva
På skarfva tredje hvarfva.
Så går det skarfva ut;
Det visste jag förut.

*) *Pteris aqvilina.* **) Se melodien Litt. A. ***) Se melodien Litt. B.

Blott en och annan förmår likväl gå skarfva ut. Den dansande, hvilken — oftast tredje resan — i sitt *hurtiga* öfvermod, gör de djerfvaste språng, än hopande på ett ben, än böjande hufvudet, någon gång ned till marken, förlorar, till de kringståendes stora förnöjelse, merändels jernvigten och *faller så ur*, då desse högljudt utbrista:

Så dansa du på skarfva
 På skarfva första (andra, tredje) hvarfva.
 Nog ha' dä vuri bra,
 Du hade ej gått sta.

Sluteligen, sedan man gått sig trött, nedslås i marken en stake af manshöjd. En af sällskapet tager af sig mössa och räck, dem han hänger på stören så att denne får utseende af en menniska. Den sålunda afklädde ställer sig framför den iklädda stören, hvilken han begynner tilltala i skarpa ordalag: "hva' valde attr du ga' hästen min stäkra?*)" (Svar af belätet, utsagdt af den tilltalande:) "Dä' va' fölle intä' ja heller." — "Jo si dä va dä, jag skall naffsa dej jag." — Han slår derefter till en af räckarmarna, ofta så skickligt, att han genom dennes återsvängning sjelf erhåller en släng, hvilket af de uppmärksamme kringstående anses såsom återslag. Samtalet fortgår och öfvergår i mångfaldiga ämnen, samt förlänges allt efter den tilltalandes förmåga att göra samtal och handling underhållande. Den föreställde personen skyldrar alltid såsom fiende, ofta nog såsom medälskare.

Sådana äro dragen af trenne lekar. Hur "formen" svettas "prosa"! och likväl lefvas de. — Vi återkomma en annan gång till lekarna.

Våra flickor äro ändtligen uthvilade och vilja dansa. Som spelman saknas, griper man sig an med sång. Några af de täcka melodierna åtföljas af ord, hvilka för de förras skull måga anföras.

1.

Grannas mora talte dessa ola:
 Öm jag hade mi Johanna gift.
 Hej, med Sara är'e inga fara,
 För ho ä' både kry och sipp.
 Än gör ho så här,
 Än gör ho så der,
 Grömma gössarna de si derpå **).

De dansande, som bilda en ring, göra åtbörder efter visans innehåll.

2.

Och när som fleckuna de gifta sej
 Så få de annat att tänka på;
 Ta sin lilla vän,
 Dansa om i fläng,

*) Phellandrium aqvatum, en giftig och isynnerhet för hästar skadlig kärrväxt. Allmogen menar att den skiljer sig från likartade blomster genom sina nio leder.

**) Melod. Litt C.

Alldrig nö'tntn öfvergifva den
Förr än döden dem åtskiljer.

Och kom min vän och kom min hjerteros,
Så ska vi bygga oss ett kärligt bo,
Hålla af hvarann,
Hustru och man,
Lefva just som dufveparen tro,
Alltid älska hvarandra *).

3.

Jag har en vän, ja om han än lefver,
Som för sju år sedan reste bort.
Alldrig kan jag den vännen glömma.
Nog får jag sörja, som honom mist.

Har du en vän, som du här säger,
Som för sju år sedan reste bort,
Då är jag den ungersvennen,
Då är jag vännen, som for från dig.

Och är det sanningen, som du säger,
Låt mig se ringen du fick af mig.
Här är handen och här är fingret,
Se här är ringen jag fick af dig.

Och jungfrun skådar, hon skådar ringen,
Jungfrun dignar till jorden ner.
Ungersvennen han tager vännen
Och kysser henne så hjertelig **).

Denna torde ursprungligen varit en lek. Tecken af en sådan qvarstå i utförandet af dansen. Vi tillägge ännu en melodi (Litt. F.). Den saknar ord, men är en af ortens, ja hela vestra Vestmanlands, mest älskade. Visorna äro icke gamla. Af lärdt folk kunna de hållas för slagdängor. De tillhöra Allmogen! —

Vi bjuda det lekande sällskapet farväl.

Från den utsigt, hvilken nu erbjuder sig på Kungsörhs backe, kunna vi med nöd skilja oss. En rik tafla af äkta nordiskt tycke! — Konung Carl XI

*) Melod. Litt. D. **) Melod. Litt. E.

R. Dybeck del.

Strömer lith.

ÅKERSBORG.
(Westmanland.)

ämnade här anlägga en stad. Det skulle, på bekostnad af kringliggande städer, otvifvelaktigt ganska fort tillväxt *).

Vi stego vid färgestaden härstädes om bord i en skral öka och färdades i stilla qvällen uteder Arboga ån. Vår roddare fagnade oss med sägner från K. Carl XI:s tid, de flesté rörande Konungen sjelf, hvilken sägan tillägger nästan öfvermänniska egenskaper. — Vi anlände till *Hun*, ett grund med streke, och hade nu till höger lägenheten Asphäll samt till venster en gräsbeväxt klippförhöjning med lummiga ekar. Här lade vi till, stego i land och upptäckte snart, bland de åldriga träden, några gråa murar, samt lemningar efter vallar och grafvar. Minnesmärket heter Åkersborg.

Här finnas lemningar af en firsidig byggnad af 22 alnars bredd och 28 alnars längd. Muren, som består af grof gråsten, sammanfogad med murbruk, äger på östra sidan öfver fyra alnars lodrät höjd och ända till 5 alnars bredd. Vestra sidan, hvilken synbarligen omfattat ingången, är mest skadad och höjer sig föga öfver marken. Märken efter gluggar eller fönster varseblifvas icke. Från sistnämnde sidan utgår mot vestra hörnvallen, eller måhända ett motstående torn, hvaraf numera blott några gräsbeväxta stenhögar äro öfriga, en högst otydlig mursträcka, äfvensom vid sydöstra hörnet af förstnämnda firsidiga byggnaden en fyrkantig mindre stensättning förmärkes; och förekomma i öfrigt här och der förhöjningar och grafsträckor. Det hela omgifves af flerdubbla grafvar **).

Ruinen är en bland de vackraste i trakten. Någon sägen med afseende å densamma höres icke. Man uppgifver att den firsidiga byggnaden skall utgöra en lemning efter ett torn, samt att vid uppförandet af grunden till Kungsöhrs forna slott, en myckenhet härifrån hemtad sten blifvit använd. Och detta är allt.

Muren röjer tydligen medeltiden. Den består, såsom vi nämnt, af grof, ohuggen gråsten, sammanfogad medelst murbruk, i hvilket smärre stycken af tegel äro inpackade. Inuti fyrkanten är ett tjockt lager af sådana tegelstycken, blandadt med svart mylla och kalkband. Vi slute häraf att den öfra delen af byggnaden bestått af tegel.

Ur Palmsköldska samlingarna hafva vi hemtat följande anteckningar rörande detta forna fäste:

”Uti Arboga åån har ett Slott varit belägit, straxt ofvan Kongsöhr, som förmenes hafva varit ett af Vesteråhs Biskops slott, som år 1527 återkallades under kronan och sedan nederrefs; om thet icke är äldre och hafver blifvit förr ödelagt

*) Förslagschartan förvarades före branden på Kungsöhr. I Kongl. Landtmäterikontoret finnes icke någon sådan.

**) Å en ”Charta öfver Kungsöhrs södra Ladugård” af år 1696, hvilken Charta förvaras i K. Landtm. kontoret, finnes följande antecknad rörande ifrågavarande minne.

”Slottzholmen, Een af forna tijder omgräfvn och nu kringfluten Hollma, uppå hvilken ett Slott eller Kongshus tillförende stått, hvarefter ännu Rum och Rudera öfter Murarne finnas. Varandes på denna Hollmen nedan för sjellfva Slottz-Backen och mellan Slogzhollmarne, en slät platz, som nu till slog brukas; består af småstarrbotten.” Bredvid Slottsholmen ligger en annan ”omgräfvn och kringfluten hollme, Hielpeholmen kallad.”

lagt, emedan stora ekar stå nu emellan murarna upväxte, af 3 eller 400 års ålder. Detta slott hafver varit med fyra grafvar åt lardssidan befast, som än klarliga synas. Somliga mena thet varit Åkersborg, som omtalas uti historierna.”

”Arboga Slätt har legat uti åån straxt ofvan Kongsöhr uti ett moras*) thet åån är bredast och helt sank, så att thet nästan för en oöfvvinnelig fästning i förtiden skattadt varit för dess belägenhet skuld. Ther hafva varit grafvar utom åån, såsom ock starka murar kring sjelfva huset; men hvad namn thet haft är okunnigt”**).

Flere hafva varit af den tankan, att fästet är samma Åkersborg, hvarpå K. Birger ofta vistades och hvar han utfärdat åtskilliga bref, hvaremot andra icke tyekat antaga, att det Högvalla, hvilket Engelbrecht säges intagit efter det han förstört Köpings Hus, vore att härstädes sökas. Ehuru vi intet kunna i målet stadga, synes oss likväl ur flere skäl sannolikt, att ifrågavarande anläggning alldrig blifvit fullbordad, och derföre icke kommit till någon rygtbarhet, eller ens erhållit bestämdt namn.

En äldre man på Eknö ägor i angränsande Björskog socken har detta att förmäla om Åkersborg: ”På slottet bodde i fordna dagar en jungfru, hvilken, då hon en sommar blef kringränd af röfvare, stack eld på huset och flydde sin kos med folk och gods sitt. Fästet blef derefter aldrig iståndsatt, utan förföll mer och mer”***).

Den förr nämnda skogiga bergsträckningen, löpande söder om och på något afstånd från ån, är väl märkvärdigast för naturforskaren. Dock förekomma här äfven grafminnen, serdeles vid Skäftruna, Reutersberg (fordom Munkeboda) och vid Magnäs — det sistnämnda beläget på en höjd, hvilken fordom tvifvelsutant varit kringfluten af vatten. Sådana enstaka höjder förekomma ock här och der på slätten mellan ån och den egentliga bergsträckningen, deribland en betydligare i den så kallade Härreängen, en half mil hitom Arboga stad.

Vi upphunno, i det vi nalkades höjden, förbi hvilken landsvägen löper, en äldre qvinna, som ämnade sig till staden. Den åldriga bar på sin krökta nacke ej mindre än 18 qvastar och — 71 år. Vi öfvertalade henne att nedkasta på marken de 18 qvastarna, samt att underrätta oss om fordna ting i orten. Gumman utlät sig omsider sålunda:

”Der i backen stod i fordna dagar ett slott. Litet deraf återstår, men det heter än i dag Ravals borg. I slottet bodde en konung, som hette Raval, det är röfvare. Kung Raval röfvade gods och gull dagligdags och

*) Ofvanbemälda Hunn.

***) Uti Hadorphs ”Förteckning på gamla Kungsgårdar och Slott” förekomma härmed öfverensstämmande efterrättelser rörande fästet, äfvensom hos Rhyzelius i dess Sv. Goth. Munita. — Lohman (Arboga Känning sid. 121—122) förklarar att han icke vill af *sagor göra någon oriktig slutsats* rörande slottets urhäftid, öden och slut, men anför likväl, efter en gammal sägen, ”att detta slott aldrig kunnat blifva färdigbyggt, emedan hvad om dagen blifvit uppfördt, har om natten blifvit af en förtretlig Byggmästare Rående eller Rådande i backen, nedrifvit”. Lohman håller i öfrigt före att fästet varit uppfördt till skydd för Arboga stad.

****) En gumma, som i 50 år bott på närliggande Asphäll, har intet att i ämnet förtälja.

nedgrof det under murarna till slottet, der det ännu finnes kvar. Det får väl ock ligga der det ligger, emedan alla, som söka komma åt det, blifva skrämde af en stor orm, som har bara guldsantar till fjell och ädla stenar till ögon, samt merändels blifva lama och lytta. — Det händer ibland att ormen faller sitt ister, hvadan det stundom finnes liggande i bergskrefvorna. Den som hittar sådant och kastar något deraf öfver sitt hufvud, får i detsamma se alla de skatter, som ligga i berget. Men han blir intet rikare för det.”

Vi bestego höjden och funno på densamma, under gamla ekar, några högst orediga stenrösen, hvilka i sydost bilda en krets af omkring fyra alnars tvärdrag.

En sägen rörande minnet, upptecknad 1740, förmåler, att ”här är en af nästa folket och them gamla vidhängande historia om en Konung, som inom murarna härstädes förvarat sina bästa klenodier, och brukat muren til beskydd emot sina fiender. Skolandes samma dyrbara saker ännu liggia qvara i backen, thär the först blifvit nedgrafna, efter Konungen therstädes blifvit öfvervunnen, ihjälslagen och borgen intagen samt förstörd. Samma saker förvaras nu af Draken, som stundom plägar elda i backen, så alla thet se” *).

Vi anlände genom en härlig trakt till Arboga stad, belägen i en af Arbogaån genomfluten dæld. Staden är ganska täck; omgifningarna flerstädes sköna. Här äro tvenne åldriga kyrkor, af hvilka Stadskyrkan fordom skall varit kloster. Lohman **) håller före att ”nunnor varit här en tid, men för drifvande orsaker skull nödgats annorstädes att flytta,” hvarjemte han berättar att samma nunnor ”under jorden haft till åån ett hvalf, genom hvilket the hemtat vatten, på thet the i manna-åsyn icke komma skulle.” Tecken efter ett hvalf vid åbrädden midt för Stadskyrkan synas ännu i dag. I kyrkotornet är en gammal märkvärdig klocka, på hvilken äro förestälde Jungfru Maria med barnet samt St: Anna och Martia. Inskriften kring nedra kanten är denna: *Hielp IHS Maria, Anna et Sancta Martia. Anno Dmi. MCDVIII.*

Af stadens många fordna kloster och kapell återstår nu litet eller intet. Namnen äfvensom deras lägen äro angifna af Lohman, hvilken äfven kan rådfrågas rörande stadens öfriga fornminnen.

Vester ut är Ellholmen, fordom kallad Aliholm. På en mindre holme i ån härstädes skall, enligt sägen, varit ett slott, hvilket brunnit. Lemningar deraf finnas nu icke. I granskapet förekomma talrika grafminnen. Törneberget heter ett närliggande berg. Man säger att i fordna dagar en flicka blifvit härstädes bergtagen. Lohman, hvilken äfven haft sig sägnen bekant, upplyser att den bergtagna blifvit ”efter offentliga förböner svart och söndervriden utkastader.” Om den *vildträdgård*, hvilken bemålde författare förlägger vid Egilsäteberg, vet numera ingen att tala.

Från den breda sänkning, hvilken följer Arboga å från Kungsöhr till staden, utgå flere sådana norr ut genom Medåker och Himeta socknar. Flere af dem genomflytas af vattudrag. — Icke långt från staden på denna sidan ligger Hamre

*) Lohman l. c. sid. 122—123. **) L. c.

Sättran *), hvilken sträcker sig till Hamre by. Här träffades år 1838 ett märkvärdigt fynd, bestående af icke mindre än "490 små Svenska och Danska mynt och Bracteater af Konung Albrekt — Christjern I — — samt derjemte en metallkanna, hvori mynten legat förvarade." "Detta är utan tvifvel ett af de märkvärdigaste fynd af Svenska medeltidens mynt, som hos oss blifvit anträffadt. Det synes vara nedlagdt i jorden under Carl Knutssons eller Christoffer I:s regering." **).

Vi hafva intet vidare att tillägga om Arboga och dess omgifningar.

Det var en stilla afton (1836) då vi drogo ur staden. Vi gingo vester ut. Vedevågs-fallet sjöng i stilla qvällen, tills skumma skogens sus förtog dess brus. Efter en timmas vandring på svärföljda gångstigar öppnade sig för oss i skogen en mindre rymd. Midt framför oss på en höjd låg ett torp, och till venster reste sig ur silfvergråa dimman en klippa, beväxt med högstammiga furor. Vi trädde in i hyddan. Far och mor med barnen suttó kring brasan. Stugan var uppfejad för den instundande Pingsthelgen. — Vi sporde mannen till hvar Halvardsborgen vore belägen, och bådo honom följa oss dit. Den gamle stod upp, tog hatt och käpp, sade aldrig ett ord, men vinkade och gick ut. Vi följde. Skymningen var inne. Vi drogo söder ut och hade icke gått länge förr än vi stannade.

Månan stod på himmelen. Nedom oss, kring höjdens fot, låg en krans af små darrande alar. Längre bort en månljus skogssjö, försjunken mellan mörka försvinnande skogsträckor. Till venster reste sig upp ur sjön den skogiga klippan, och månans sken föll på gamla Halvardsborgen å bergets spets. Vi hunno näset, som leder till fästet, hvilket fordomdags på alla sidor omgafs af vatten. Utsigten vidgade sig ju närmare vi kommo höjden. Tvenne sjöar, Tjulången och Halvardssjön, lågo under oss. Lomarna sväfvade öfver vattenytan eller prasslade i veka vassen. Här och der på sjön tindrade klara ljusterbloss, och aflägsna fiskares sånger gingo genom blida natten.

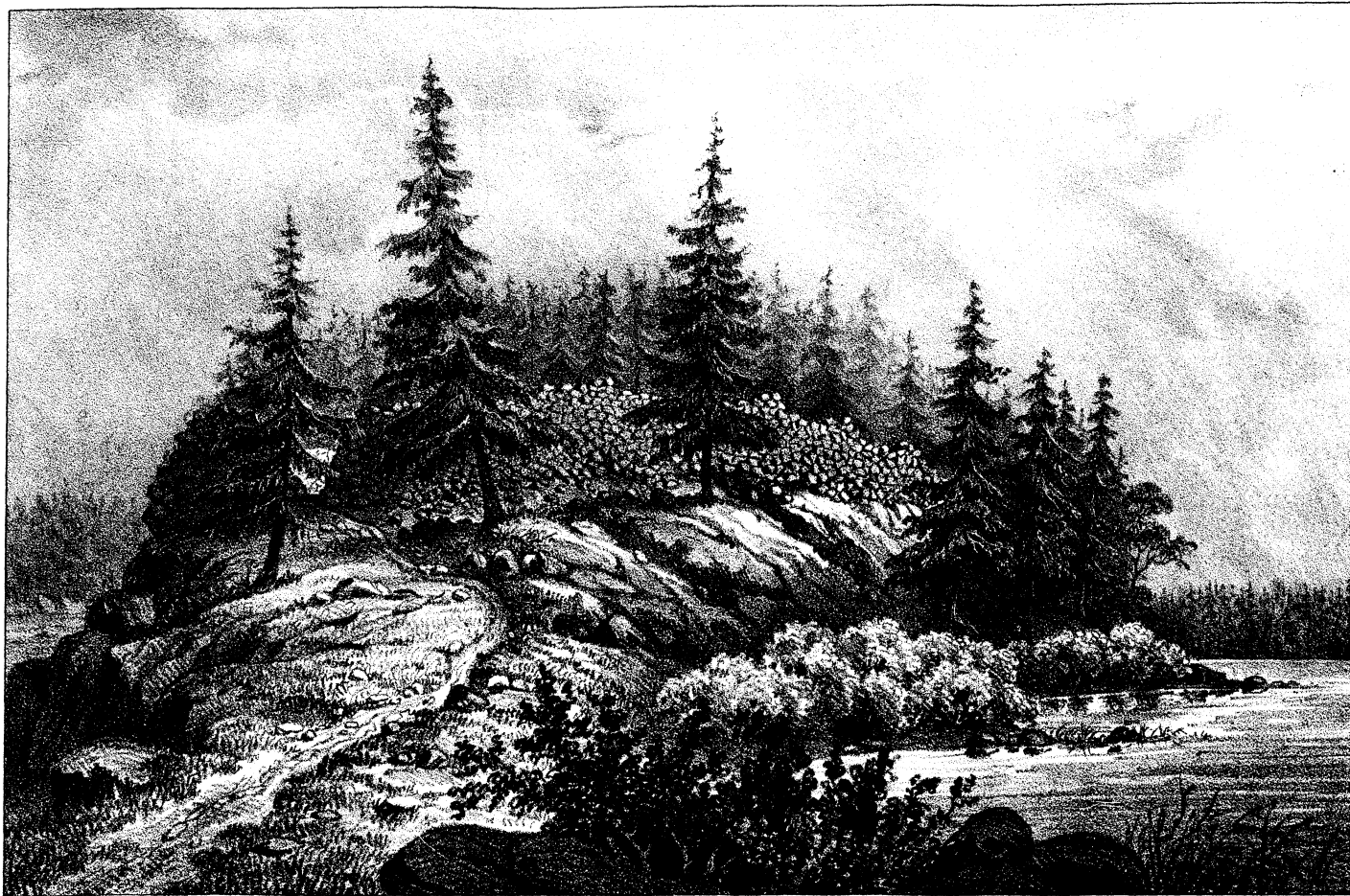
Vi drogo den slingrande stigen uppför och anlände till en öppning i borgmuren, hvilken ledsagaren kallade den norra porten. Här inne var ödsligt. Mossväxta stenar, halfruttnade furustubbar med gråa skäggliga tick-utväxter, samt gapande hålor m. m. mötte oss allestädes. Följesvennen teg. Skymningen och vår trötthet nekade oss att företaga några undersökningar. Men vi bestego muren och kastade en blick utåt skogssjön.

En skönare syn sågo vi aldrig.

Ledsagaren tog plats bredvid oss, och berättade att han tillbringat 60 år i det närliggande torpet: att han ofta besökt och beundrat fästet: att han i synnerhet under sin barndom hört åtskilligt derom berättas, men att han numera kunde erinra sig litet eller intet deraf. Emedertid förmälde han, att klippan, hvarpå borgen är belägen, fordomdags varit omgifven af vatten: att Tjulången och Halvardssjön utgjort en sjö, som sträckt sig efter en ännu synbar sänkning fram till Hjelmaren samt öster ut till Mälaren: att i borgen bott en konung,

*) Vanligaste bemärkelsen i Westmanland af ordet *sättra* är en sank, vattensjuk trakt.

***) Hr Riksantikvarien Hildebrands Berättelse om fyndet, i Sv. Stats-Tidning för 1839 N:o 196.

R. Dybeck del.

Strömer lithogr.

HALVARD S BORG.
(Westmanland.)

som hetat Halvard, hvilken försvarat landet för röfvare; tilläggande, att bemälde Halvard haft ett svärd, som af sig sjelft gått i människobröst, samt att då samma svärd kommit vid en sten *det blifvit såsom ljusan dag*.

Sedan gubben visat oss *Kung Halvards trollkammare*, en stensatt fördjupning i nordvestra hörnet af borgen, återgingo vi till torpet och funno hans anhöriga ännu vid brasan. Här fingo vi af den språksamma gumman åtskilliga underrättelser om Halvard och hans borg. Konung Halvard, en trollkarl, hade här en lång tid försvarat gränsen, till dess han omsider blifvit öfvervunnen af en annan konung, som bott i *ett stort slott* på Hasta ägor i Göthlunda socken af Nerike, omkring tre fjerdingväg härifrån, samt fått sin graf i ett stort *jätteröse*, hvilket ännu skulle vara till finnandes på ett berg i närheten af Halvardsjön; tilläggande, att hon mer än en gång sett eld uppstiga ur samma röse.

Slutligen öfverlemnades till oss en gammal spjutspets af jern, hvilken för några år sedan funnits i Halvardsborgen. Flere sådana jemte ett gammalt tveäggadt svärd af fem kvarters längd, hade tid efter annan funnits, dels i, dels på sidorna om murarna. De hade, med undantag af den öfverlemnade spjutspetsen, som är ett kvarter lång och äger hål för skaftet, dels blifvit försmidda, dels förkommit. Vi bifoge en teckning öfver ifrågavarande spjut. (Tab. 1 fig. 7.)

(Forts.)

Antiqvariska märkvärdigheter i Tumbo Socken.

(Södermanland.)

Ättehögar.

En betydlig mängd större och mindre sådana minnesmärken finnes i Tumbo socken, såsom å Kyrkoherde-boställets ägor, $\frac{1}{4}$ mil från Qvicksund, på åsen invid landsvägen, i hvilka högar vid gräfning anträffats ben och kol, samt stycken af urnor; å Berga bys ägor $\frac{1}{4}$ mil från Smedby gästgifvaregård; en af de här förekommande ättehögarne är försedd med bautasten; i en beteshage vid Smedby en större hög samt omkring 20 mindre; å Broby bys ägor $\frac{3}{8}$ mil från Smedby invid landsvägen mellan Smedby och Kungsohr en ansenlig ättehö; enligt sägen skall i denna finnas ett stensatt rör, gående från högens spets ner till dess rot*); en äfven betydlig grafhö; vid Gunnarsskär Säteri, och vid Väsby tvänne större sådana.

Fynd i Ättehögar.

Uti en ättehö; vid Smedby har, enligt sägen, för omkring 40 år sedan, funnits ett svärd, som haft ett fäste, hvilket varit prydt med guldinläggningar, föreställande blommor och blad. Det skall blifvit föryrtradt till en resande.

Uti en å Tumbo prestgårds ägor varande mindre hö;, utan fotkedja eller bautasten, träffades år 1830 af en torpare, då han jemnade marken för en tillbyggnad vid sina uthus, följande fornsaker af jern, nemligen:

En stridsyx, hvars egg på tvänne ställen vikit sig. Yxan, som är fullkomligt bibehållen, liknar en vanlig mindre bila.

Tolf utmärkt väl arbetade pilspetsar af något olika storlek, försedda med tångar och trekantiga spetsar. Se Tab. 1 fig. 1 och 2.

En spjutspets, försedd med tvänne skänglor, mellan hvilka skaftet synbarligen varit fästadt. Spetsen med skänglorna är $2\frac{1}{2}$ kvarter lång. Tab. 1 fig. 3.

Tvänne sporrar af olika utseende, men föga afvikande från nu brukliga. Den ena äger, i stället för hjul, en knapp.

Tvänne stegbyglar.

En betselträns, bestående af två vridna länkar, hvilka varit fästade vid tvänne plåtringar, af hvilka blott den ena återstår. Öfver denna är ett tunnt jernbleck viket, deri betselremmen varit fastnitad.

En sköldbukla af tunnhamradt jern, försedd med knapp upptill, samt nedantill med en utviken brädd, uti hvilken quarsitta tvänne nitnaglar, medelst hvilka bukkan varit fästad vid skölden. Tab. 1 fig. 4.

År 1841 fanns i en närbelägen hö; en afbruten, aflångt fyrkantig, brynsten, alldeles jernslät på tre sidor; på fjerde sidan något afrundad mot den ena ändan. Den tyckes vara obegagnad. Tab. 1 fig. 5.

*) En mängd större grafhögar i Landskaperna kring Mälaren sägas hysa dylika rör. Hurvida de leda till grafkamrar är obekant. Utg. anm.

Uti en icke långt härifrån varande hög äro, innevarande år, funne några stycken af ett rundt spännsmycke af fornmetall. Smycket består af tvänne vid hvarandra fastnitade plåtar af hvilka den öfre är drifven; ägande kring yttre kanten några upphöjda djurhufvuden. Mellan dessa löpa kring kanten några parallela streckningar, förenade medelst små tvärstreck. Inom dem är en mängd runda hål genom plåten, och mellan hålen förekomma, dels förhöjningar med åristade prydnader, dels streckningar. Arbetet är ganska prydligt. Den underliggande plåten är slät och försedd med öglor till smyckets fästande. Tab. 1 fig. 6*).

Borgar.

En borg är anlagd å Bogstensberget på Smedby ägor. Detta berg äger på ena sidan en ganska betydlig lodrät höjd, hvilken ensam varit tillräcklig att från denna sidan skydda platsen. Muren, som i öfrigt omgifver berget, är omkring 230 alnar lång, saknar, i anseende till skedda ras, lodrät höjd, samt är 5—6 alnar bred och 3—4 alnar hög. Fästet äger i vester en ingång, och utanför densamma följer fotstigen muren till några famnar. Hela omkretsen uppgår till omkring 450 alnar. — Berget kallas äfven Boksten; men troligen mindre riktigt, ty den mellan kyrkan och berget befintliga dälden, som från Mälaren sträcker sig genom socknen till Hägensberget i angränsande Råby socken har fordomdags utan tvifvel stått under vatten, så att man kunnat med fartyg lägga till vid Bogsten, deruti ock finnes en klyfta tjenlig nog att rymma en fartygsbog. Eljest kallas denna klyfta *trollkammaren*, och en flat utstående sten upp i sjelfva bergväggen heter *trollbordet*.

På Berga ägor lærer äfven finnas en borg, men om densamma har jag ännu ej något mig bekant.

Sluteligen är ock ett fäste på ofvannämnda Hägensberget å Ökna ägor i Råby Annex-församling. Detta berg är ej så brant, som Bogstensberget. Den omkring 400 alnar långa kullerstensmuren, som äger 3—4 alnars höjd och tvänne ingångar, är någorlunda bibehållen.

Bautastenar.

Flere sådana finnas på Berga ägor vid landsvägen mellan milstolpen och Sörby bricka, icke långt ifrån de förut nämnda ättehögarna. En dylik är ock på kyrkogården invid dörren till vapenhuset. Traditionen förmäler, att den blifvit ditkastad från Bogstensberget af en jätte, som varit förgrymmad öfver klockringningen. Några i stenen befintliga hål sägas vara märken efter jättens fingrar.

Runstenar.

Tvänne sådana finnas i kyrkan, af hvilka den ena för närvarande utgör tröskelstenen i vapenhus-dörren. Inskriften är nästan alldeles utplånad. Den fin-

*) Alla här beskrifna fornsaker, likasom de öfriga på samma planch upptagna, äro af-tecknade i $\frac{1}{3}$ af den verkliga storleken. Utg.